



TALV



Värske Rõhk

kirjandusajakiri

nr 13 / 2008

kriips
Eda Ahi

Hannes Sarv
Eliina Korts

Piret Põldver **Jaan Apsist**
Mihkel Truman **Böömast**

Maarja Rand mittekirjutamisest

Tagarida ilusast kirjandusest



VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Lauri Eesmaa

Toimetajad: Matis Song, Triin Ploom

Kujundaja: Lilli-Krõõt Repnau

Keeletoimetaja: Triin Ploom

Kaastööd

LUULE: triin.ploom@va.ee

PROOSA: matis.song@va.ee

ARVUSTUSED ja ESSEED: lauri.eesmaa@va.ee

PILDID ja FOTOD: lilli.repnau@va.ee

Väljaandja

MTÜ Värske Rõhk

Vanemuise 19

Tartu 51014

Tel: 7 427 087

vr@va.ee

Tellimine

www.va.ee

Trükk

Ecoprint



EESTI KULTUURKAPITAL

Värske Rõhk nr 13

ISSN 1736-2954

pakkusin sulle vaid küpsist, mille
pooleksmurdmisel peaksid
sa jõudma tervena koju. ära pudista.

Eliina Korts





Eda Ahi (18)

ütleb, et kõige sagedamini ajendab teda kirjutama muutumine ja ta usub siiralt, et kirjutatakse, sest toimuvad muutused, ja muutused toimuvad, sest kirjutatakse. Ka kõige hullemas olukorras jääb teadmine, et varsti hakkab kõik jälle ülesmäge minema. Ja halba on vaja lihtsalt selleks, et hea ära tunda. Elagu muutused! / lk 6–13

kriips (21)

loodab jätkuvalt sellele, et kiired jalad, osavad käed ja loominguline säde aitavad edaspidigi vältida seda vanglat, mida keskklassi-eluks kutsutakse (=seisund, milles kõik inimesed, kõik kohad, kõik kogemused lõpuks ühtlaseks virvarriks taanduvad). Kõiges on kogu aeg maksimaalselt huvitavaid lugusid, aga alati ei ole ju aega, et neid märgata. / lk 14–21

Kristjan Haljak (17)

käib koolis, jälgub Tallinna tänavail ja kohvikuis. Huvitub kirjandusest, muusikast ning filmikunstist (Godard = Cinema = Godard). Arthur Rimbaud, Charles Baudelaire, Bill Knott, E.A. Poe, Jyri Ydi ja Richard Hell on esikohal. / lk 22–28

Aimar Haavik (22)

pajatab, et luule oli see, mis aitas tal oma hinge süüvida, kuid nüüdseks on ta saanud teada kõik, mida otsinud, nii et aeg on pöörata maailma poole, viia end teise olekusse ja seletada end teiste kaudu. Talle meeldib luua süsteeme ja seoseid ning olla lihtsalt hea. / lk 29–31

Lee Rajando (17)

õpib Gustav Adolfi Gümnaasiumis keelteklassis ja põgeneb aeg-ajalt Vormsi saarele. Proovib mitte liiga vara suureks kasvada, kuid suureks saades ikkagi endast midagi siia maha jätta. Mil viisil, jääb veel saladuseks... / lk 32–34

Foto: Priit Salumaa

Margus Räst (24)

armastab sinise värvi erinevaid toone. Targutab palju ja rõõmsa meelega. Muidu aga meeldib looduses käia, päikeseloojanguid jälgida, lugeda, joonistada, näidelda ja luuletada. Ja erinevate rahvaste mütoloogiad pakuvad ka alati pinget. / lk 35–37

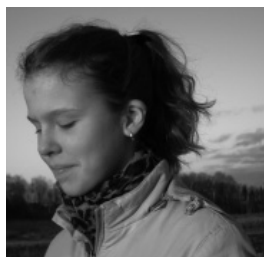
Jaan Aps (26)

tunneb rõõmu lugude jutustamisest, mis lahutavad meelt, aga panevad ka mõtlema. Tema eesmärgiks on kirjutada jutte, mis oleksid nagu väiksed chillipirukad. Sellest Rõhust leiab tema lühijutud, mille temaatika on tuttav nii mõnelegi kirjanduspõllul esimesi samme astujale, kuid kõik on veidike kõverpeeglis... Lisaks on kriitika rubriigis võtnud tema romaane arvustada Piret Pöldver. / lk 39–41

tundeelu mahuvad rikastama maagiline realism, luule, väärtfilmid, kultuuriüritused, lõunamaised rütmid ja Eestimaa loodus. Mõnikord hüppab tal punktist A punkti B tormamiste vahel kusagilt sisimast idee, mis murrab pastakast välja. Noor Rõhu debütant toob lugeja ette aknapaigaldaja romantilise ja plastilise maailma. / lk 41–44

Hannes Sarv (24)

on nüüd elanud aasta jagu Hiiumaal ning töötab kohalikus ajalehes. Saarel olevat parem, kuigi elu sunnib vist ikkagi mandrile tagasi. Lisaks täiendab end Tartus avatud ülikoolis filosoofia alal. Vabal ajal loeb ja mõtleb. / lk 45–51



Maarja Paesalu (18)



Edvin Aedma (24):

„Hea sügis on muutunud heaks talveks. Kuna mul on olemas vesi, toit ja soojus, saan olla õnnelik. Kui mul on ka lähedasi sõpru, vaba aega ning natuke esemeid, on mu elu lausa luksuslik.“ Edvin piilub vargsi robotite siseilma ning püüab vaadata maailma asju koera ja roti mätta otsast. / lk 52–56



Eliina Korts (27)



on Rõhu staažikas autor, kes on ennast teostanud nii luules kui eksperimentaalproosas. Hetkeseis – armastab üksindust, indie-bände ja midagi muud. Lemmikirjanikeks on Kathy Acker ja Elfriede Jelinek. Elu on Eliina arvates suur valu, „mina“ ebaloogiline ja kasutu ehitis, õnnelikkus aga väljamõeldud konstruktsioon. Eliina viib meid oma vänduvasse maailma, kus toimub gravitatsioon-implosioon-eksplatsioon... / lk 57–60

Kristin Orav (20):

„Ja Kalamaja puitakna salapragudest immitseb kuklasse jahedust see tunne on nii hea parimad ideed pool neli hommikul naerame ribadeks ja pisarateni pooleks maailm loodi et me ideede teed kokku jookseksid.“ Kunstiakadeemia skulptuuritudengist Rõhu debütant paneb oma loos paika, mis on kunst. / lk 61



Maarja Rand (21)

kirjutab romaani „Kahe näoga jumal“ (ilmub 2008), mis kõneleb loomisest, kirjanikuks olemisest ning üldisemalt Kunstist ja talle toodavaist ohvrest. Selles numbris usutleb ta Jim Ashilevit, Eia Uut, Hanna Kangrot ja Kaarel B. Väljamäed kirjutamise käigus endale aktuaalseks saanud teemadel.

/ lk 62–67



Helen Kirsipuu (20):

„Kõige selle jooksmise keskel soovin vahel lihtsalt, et oleks rohkem aega niisama olla. Kas või selleks, et ilukirjandust lugeda, häid filme vaadata, loomaaias ja kohvikus käia või siis niisama laisklemise pärast. Aga seda pole...“ / lk 71–73



Mihkel Truman (23)

määratleb iseennast teiste kritiseerimise ja imetlemise kaudu. / lk 68–70



Martin Uudevald (25)

olevat sõprade sõnul aristokraatlik tõenõutaja, poeetiline nihilist, jõuline eluperformaator, võluv pervers, ja seda täie rahuga. Miks ka mitte. Muidu õpib Martin viimasel kursusel teoloogiat, puhub muusikakoolis flööti ja ootab kevadet. / lk 74–76

Piret Põldver (23)

Bret Retbi maitsekas ja tagasihoidlikus rohelises, keda võib leida istumas, vestlemas, liikumas või arutlemas alati eesrindlikult Tagareas, otsides võimalust sealt oma kindel sõna välja hõigata. Ilmsed lemmikud on teispäevased kirjanduskülastused, püsiväärtusega kultuur ja selle kõige kohal hõljuv Tartu vaim. / lk 74–79

Karin Kiisk (25)

loeb meelsamini kui kirjutab. Kirjutab meelsamini kui pildile jääb. Seikleb raamatutes ja tunneb sümpaatiat musketäride vastu. / lk 80–82



Tagarida

tegutseb rohelise värvinguga vaimsetes kabinettides, kus möllab edevuse laat ja kehtib Postmodernitalking, aga kõike teostatakse vaid väärikuse nimel. / lk 83–84

Eda Ahi

väljapääs

nii seisad seal. veidi morbiidne,
pupillides peegeldub torm.
su vaikus on siiski soliidne,
perfektsed nii sisu kui vorm.

justkui su olemus muudaks
seinu ja põrandalaudu.
põgeneks ära, kui suudaks.
otse su silmade kaudu.

sirelid

sireleid hoida ma põlevas pihus
alati soovin, kui lõpeb aprill
heleda leegiga tuhaks mu ihus
põleb üks närtsinud ohakalill

öösel, kui pilvitutindises taevas
sädeleb täiskuuna selge kristall,
purjetan kirsipuuõieses laevas
otsides sireleid tähtede all.

loojang

särinal süttib üks tunne mu huulil
see virvatuli, mis kangesti sooviks
pääseda valla sealt kevadetuulil
aga ei õnnestu, kuis ka ei prooviks

ehkki ma kardan, et jään sulle võlgu
kõik selle nutu ja naeru, kui lahkun,
ikka ma vaikin. ning kehitan õlgu,
mõeldes, et kõigel on mustuhat tahku

ikka see tunne. see tunne mu huulil
ootamas tuuli, mis kannaks ta ära.
päike on kuldne. me seisame muulil.
ning sinu silmis on kummastav sära.

meri

puid ründab raevukas sügisetuul
rebides kaskedelt viimsedki lehed
kivised pilgud ja kivine muul
rättides naised ja mantlites mehed

silda sust üle ma otsimast tõrgun,
mõrkjate mõtete muserdav meri
sõnatult raugelt su laintesse nõrgub
rahvast kui salvesse langevaid teri.

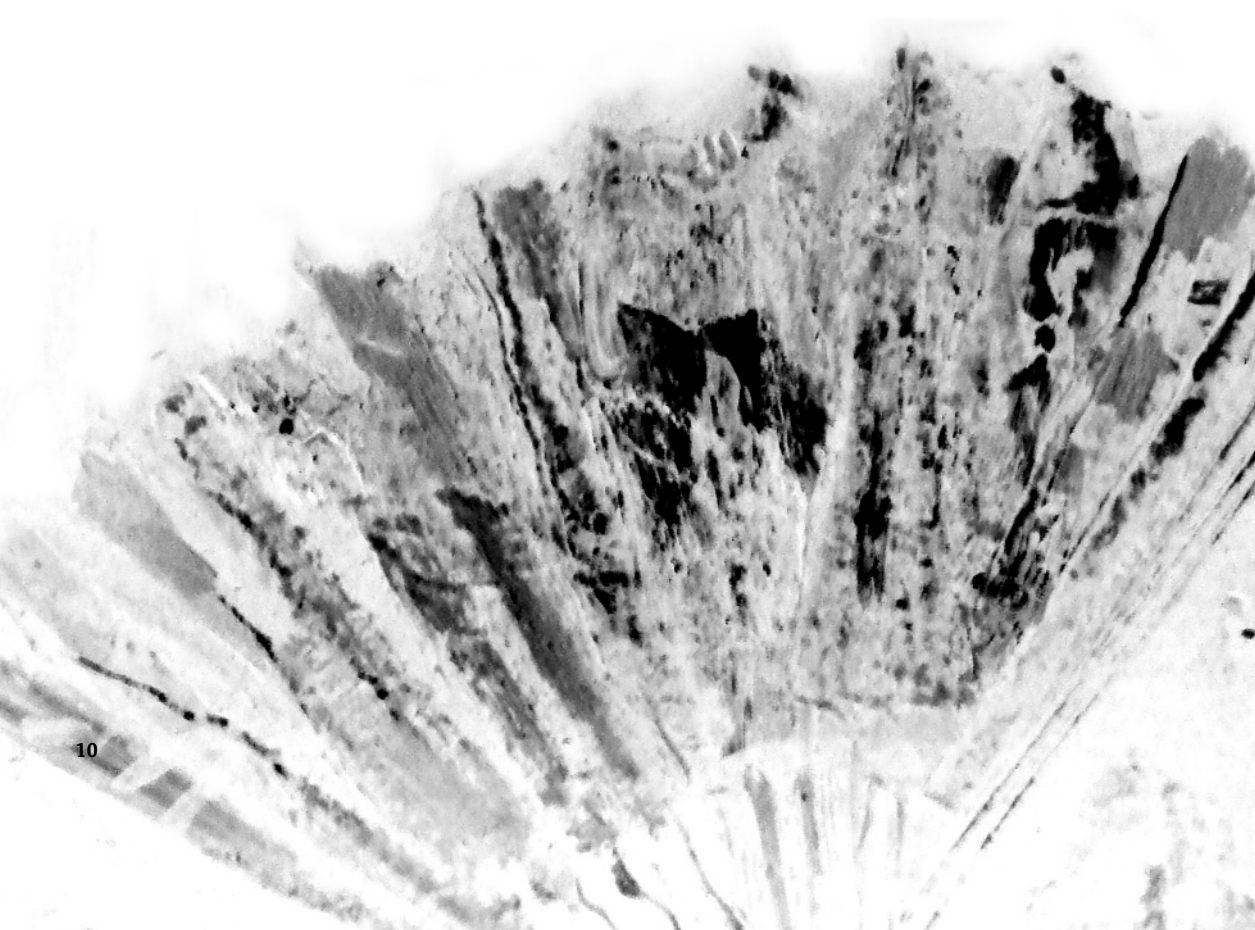


kehvik

sirgeselgsed suurpersoonid, igal oma ekipaaž.
kasukad ja mustad kaabud. härrad, prouad, bonsoir!
hull ma olen olnud kaua, mul on pikaaegne staaž.
ja mu kohal särab õndsalt rumaluse võlvikaar.

naer ja pilgud. nad ei mõista. igast minu veresoonest
leiaks nad vaid mõtteid. sestap väljun kiirelt jaamahoonest.

seisan nagu kõver kask, undan purevsüngel toonil.
mul on lilled lapit pükstel, olen stiilne kehvik.
sind või lõppu või ehk muud ootan tuulisel perroonil,
ühes käes mu murtud süda, teises kuldne lehvik.



õhuloss

ma ehitasin suure õhulossi.
kuid kütteahju ma ei teinud sinna.
ja sügis tuli. kummikud, kalossid.
ja tuuled jahutasid sooja linna.

nüüd istun selles jäises kammersaalis,
loen raamatut, on kõikjal valge tüll
ja aknal jäälill, mille loodus maalis.
on üksi tühjas lossis hirmus külm.

on soovidest mu õhulossi seinad
ja unistustest selle vundament.
kui usud, et nad hääbuvad, siis ei, nad
on olemas – mu hinges peidus ent.



põrgu

mu kallis, ma vist olen sulle põrgu
kus vahel tundub põnev käia külas
kuid igaveseks siia jäämast tõrgud
on paremaidki paiku sealpool ülal

kui lähed jälle – tean, see toimub peagi –
siis usud, et mu suutsid lüüa pahviks
kui tahad kuulda päristõtt, siis teagi –
ka mina pean sind lihtsalt juhmiks ahviks.



IV

üks külm käsi
liigutas madalalt üle pea liikuvaid pilvi

kõik rändurid, keda kohtasin
olid ühe koha peal seismisest juured alla kasvatanud
nad rääkisid mulle lugusid
kaugetest maadest, seiklusrikastest vetest
tumeda nahaga naistest
meestest, kes kandsid
vikerkaarevärvilisi riideid

üks suur isalõvi
olla areenil nii metsikult lakka raputanud
et vana imperaatori süda hakkas sellest
kaks korda kiiremini lööma

üks pikkade punaste juustega tütarlaps
ütles ära kõigile liiliajumega kosilastele
oli kuulda, et viimaks põgenes õukonnast
koos madalat päritolu kõõgitüdrukuga –
oli see alles skandaal!

üks kõhetu poiss
ratsutas tagurpidi läbi terve kuningriigi
kuni jäi sadulas magama
lõi pea kukkudes ära, pudenes
krokodillidest kubisevasse jõkke

selliseid lugusid nad siis rääkisid
ise juuri veel sügavamale ajades
tõsised pilgud taeva poole pööratud
kus pilved lakkamatult kaheksas suunas korraga liikusid

on alles tegelased, mõtlesin
terve kaardipakk ees ja
nemad valivad jokkeri

*

nukrus nagu postimees
käib regulaarselt
toob halbu uudiseid
süingeid postkaarte
kurbi kirju kaugetest linnadest

nukrus nagu postimees
libistab arve ukse alt sisse
jätab kohustuse
nõmedaid võlgu maksta
(ei sümpatiseeri sugugi)

nukrus nagu postimees
näeb viisakas välja
aga kui ette jääd
annab kotiga müksu ja
tõukab maanteekraavi

nukrus nagu postimees
aga sina, sa kirjuta mulle
vahelduseks mõni soe rida
mõni sõbralik mõte
ümbriku peale palun:
nõudmiseni

tartu, august

pühapäeviti on poed suletud täna oleks just üht-teist vaja
ärkan hilja - õues on kolmkümmend kraadi kanali kaldal päevitab inimesi
lahtiste akendega autodest kostub muusika kuidas nad jaksavad?
sõber kirjutas sõjaväest lugedes naeran ja komistan, pilgud pöörduvad

varesed sorakil sulgedega nokad laiali, neil on palav
naine joob suurte sõõmudega trepil vett pudel saab tühjaks
ratastoolis too poiss joob kahe sõbraga jõe kaldal õlut
istun puu otsas, pastellikarp põlvedel nad ei märka mind enne, kui liigutan

taevast kukub öösiti tähti august on alati selline
õunad valmivad marjad on üleküpsenud magusad
varsti tulevad udud tahaksin Sind mõnes kohata
kas me saame veel üldse kokku millist elu Sa oled elanud
oleks meil millestki rääkida ühel päeval või praegu või

kunagi



*

kas sa avasid silmad
sõid hommikust, läksid tööle
mõtlesid teel mõtteid
mil polnud veel kulumisjälgi
naeratasid mitmele inimesele
helistasid siia ja sinna
leppisid kohtumisi
käisid lõunapausil – *see kohvik on hubane*
ületasid end mitmelgi moel
rääkisid sõpradele
ma ei ole iseenda pilkepildiks muutunud
ma olen...

kas sa jõudsid koju
sulgesid silmad
uinusid
kui sügaval su korrektse pinna all
nad end peidavad
kas oled juba valmis
loobuma
kas oled juba valmis
loobuma

õnnelik

kõigest sellest
mis
kunagi
sinu
polnudki

*

see tüdruk tahtis mind suudelda
aga ma pöörasin pea kõrvale
ütlesin talle et
ma ei oska niimoodi armastada
nagu talle meeldiks ning
läksin edasi kuni

nägin seda valgete juustega poissi kes
ühel teisel teel aastaid varem
mulle järele kõndides küsis
oota, mida sa kardad, mida sa kardad
seda oleksin tahtnud nüüd ise
talle järele kõndides nõuda et
mida ta kardab kui süstla veeni surub?
aga ma läksin edasi ja

jõudsin tänavale kus ühes majas
pakkus naine mulle leti tagant teenust:
kuidas teid aitada saab
ja pärast –
head õhtud teile
ning ma naeratasin
kuigi oleks nutma pidanud
sest klienditeenindaja elu pole meelakkumine
kuid ma läksin edasi

kuni jõudsin tuppa
kus käed vastu päikest tõstes
näidatakse sulle ära
mis su sees tegelikult on
kõik väikesed luud paremas ja vasakus käes
kas pole mitte kõhe teada et
sinu sees on nii hirmus palju asju peidus
aga sa ei näe neid ise kunagi
kui kõik hästi läheb
ei näe teised ka ja
ma läksin edasi

järgmisesse tuppa astudes
oli õhk paksult sigaretisuitsu täis
üks tüdruk toetus seal vastu seina
tema käed olid välja sirutatud nagu Jeesusel
üks poiss joonistas markeriga
tema ümber tapeedile tumedaid piirjooni ja
tundus et neil oli lõbus sest
seal oli veel inimesi
tagatoas samuti
sinna ma sisse ei astunud
läksin edasi

eesuks oli lukus
pidasin end kavalaks kasutasin akent
aga väänasin hüpates jala välja
istusin maha murule, mul oli valus
kuid siis korraga nägin
kellegi nägu oli vastu keldriakent surutud
ta vaatas mind sealt üksisilmi ja
ma kiirustasin longates edasi

ostsin pileti istusin suurde bussi
sõitsin teise linna külla kus
mind viidi järve kohale varemetesse
sealt ülalt nägime kuidas
all kaldal kahekaupa kõnniti
valu ei tahtnud lahkuda
seepärast läksime edasi

kuni üks poiss mu üles leidis ja
viis mu poodi kus
kirjanik oli kahe kassa vahele kiilunud
ning lehitses hajameelselt ajalehte
me läksime edasi

suure punastest tellistest maja poole
üks suure suuga koer
jälitas meid mööda tänavaid
kutsusime ta endaga kaasa ning
istusime kolmekesi kõrgel metalltrepil
loojangust päikesetõusuni siis
läksime natuke maad tagasi

ta kandis mind seljas
kuni mu jalg paranes
pani mu ristmikule maha
seal seistes leidsin et
mu juustesse oli kibuvitsaõis torgatud kuid
ma läksin edasi

jõudsin rongijaama
kus suure südamega väike tüdruk
kirjutas karmil ilmel õrna luuletust ja
me läksime üheskoos sisehoovi tuulevarju
ning andsime näljasele kassile
kartulikrõpse ja peedisalatit süüa
ning ma läksin edasi

kuni üks naine
kelle moodi ma tulevikus olla võin
(aga ilmselt ei taha)
kuulas kõik mu jutud kannatlikult ära
ning õpetas mulle väga vajalikke asju
mille peale ma ise tulnud ei olekski
ma ei teadnud mida
talle tänutäheks selle eest kinkida
sellepärast läksingi edasi

kuni kohtasin sellist tüdrukut
kellel oli palju põnevaid lugusid
mis meenutasid mulle
vitraaže pühakodade akendelt
millest ta lubas möödujatel
ükshaaval läbi vaadata
see tüdruk hoidis lugusid kohvis
kust ta neid ükshaaval välja võttis
ning pärast jälle hoolikalt tagasi pani
ma läksin edasi

kuni nägin pangahoone uksel enda peegelpilti
mis tuletas mulle meelde et
ei tohi unustada
mida enda kogemusest õppinud olen

aga siis sulas see peeglifantoom
reeturlik identiteet
otse mu silme all üles
ning kadus, valgus porilompi
sealt õngitsesin välja
enda tinaõnne

pistsin selle tasku ja
läksin edasi.

Kristjan Haljak

mälestus

Unustus tuli,
hõlmad lahti ja purjakil
kuis alati.
Üksinduse mürgisest tõrvast
läbiimmutatud klimp
vajutas pitseri mu südamesse.
Läksin endast välja,
aga pärast...
enam sisse ei lastud.



ennehommikune katarsis

Vesi su silmis säras
plahvatavas laternaalguses, mis
niitis läbi õhu udust taotud vikatina
Tuimusest põgenedes tahtsin riietuda,
kuid naudingute järellainetused piitsutasid närve;
hoidsid tagasi nukrust, mis
läbematult kohmerdas väravas.
Klaasikildudena kõris kriipis su hingeldamine.
Tänamatu iha voogamas läbi puutumatu õrnuse.



pimedusse uppunud tihane

Värvilised klaasikillud
piimjais kuukiiris helkimas
vaatan unistavalt vetevalda
ja kuigi,
veel kahe jalaga kindlalt õhus,
hakkab mul paha.
Miski kõrvetavalt
kriibib südant
ning naeratades peatun
ja astun maha.
Käod kukuvad kildudeks vastu aega
ja sekundid
pudenevad tuhaks.



Kass

Hingematvast ihast lummatuna
suudlesin sind.

Su jalge ees askeldas kodutu kass.

Mu huuled vajusid asfaldisse,
tundmused põrkasid vedruna tagasi
ning hajusid süvakosmose
pillkases pimeduses.

Sa kummardusid

ja kass jooksis ära.



spliin

Punkt peidus su silmalaugudes.
Värviline virvendus, mis ei ühenda.
Joobub unistustest kui magad,
ärkvel löikab mälestusi su halli poolmantli reväärilt.
Särisevad televiisorid,
valgmustad fantaasiad tuhmides silmades.
Ristikujud öökappidel,
lunastajaverest joobumine haisvates lokaalides.
Kärbsed veavad suure vaevaga jooni,
tühimikke pole millegagi täita.
Igaviku tapmiseks põgenen paradiisist,
et teiskordselt joosta läbi oma Kolgata tee.
Parema aja lootuses.

paratamatuse eufooria

Üksildasel maanteel
lõin jalaga enda ette
igavusest kive.
Tummas ehalõõmas kajasid
vaid unistuste
uimased kriisked.

Samas
haukusid koerad
hääletult
kuskil.

Ketid, mis kammitsevad
meid iseendiga
olid ammu tühjalt rippu
ja varjud külmal asfaldil
ei vabandanud
valguse puudutuse vaikset hääbumist.
Lõin endast mööda...
...ja veeresin kokku
ükskõiksuse tahavaatepeeglist
vastunaeratava
olevikuga.

*

Lõhkised huuled lõikasil
Su kaela hurmavad haavad.
Kisenduste vahele poetasin
Pisut peenraha ja prahti
Kirjutamata muinasjuttudest,
Mis kukkusid surnud küülikute
Puusärkidesse, õrnalt pilgates
Pilvede moondunud lõustu.



Aimar Haavik

«Druidi hüvastijätt»

Ärka, ärka põhuse villa kummardaja.
Sinivete kuivatav kuumus on siin.
Keerleb, keerleb, keerleb.
Kasvab, mässab soomuseta raudrüüs.
Nägu pole näha, valge kleidi viibutus.
Sügis jäi hätta, tema suudab päästa.
Püüda langevat helepuna.
Parandada katkised oksad.
Seisab, seisab, seisab, vaatab.
Lükkab inimesed eemale.
Nii nõrk ja võimetu.
Rikutud rohelise värvija.
Loomade esile tooja, manaja.
Ühest siidikerast võimalik kududa.
Luuu jäävat valgust öisesse metsa.
Tiibadeta liblikas ei lenda enam.
Sunnitud kuulama varakevade laule.
Lindude lehvitus teeb kurvemaks.
Siin, siin ta tantsib ümber kullerkupu.
Seal, seal ta vaatab taevaseid jõude.
Liikuvad pilved ei peatu, ei saa näha neid õhtul.
Ei seisma saa jääda aeg, ning kollane peegel.
Näitab seda, kes ikka veel loodab, soovib ja ootab.
Hingamise unustab, õhuseinte vangis sureb.
See, mis kunagi oli, jäi sinna.
Ning kasteheina viimsed tilgad jätavad elama.
Väärad elud, muserdunud rohtlad.

■Nimetu iludus■

Hõbedane vöö ja sametist seelik.

Nii tugev ja võimukas.

Nii ilus ja hingematvalt üksinda.

Tuule keerdus lehvivad juuksed.

Pead katavad rohelised lehed.

Ei mitte pärg, ei mitte jumalik.

Tühi pilk ja valged sõrmed.

Tõstab käed ja paotab huuled.

Punased sosinad kostuvad.

Tekitab külma, sooja lootust.

Võtab mu hinge ja kallistab.

Nii väga Sind tahan.

Mu kallis, kallis haldjas.

■Must pärl■

Must pärl silmapiiri taga.
Tean, et tütar oli ja on keegi.
Ja mina oma leinas ja kahetsuses.
Vaatan pilti olles kummitatud häältest.
Mu peas, mu meeltes see naer.
Valu mõtetes ja ma keerlen, keerlen.
Päike keerleb koos minuga ja ma tean.
Pole ammu läinud hulluks ja sääsed.
Ilusal päeval ja ma tunnen lähedust.
Pilt raamides räägib ja kas tõesti oli.
On elu nii lühike.

Lee Rajando

Ma pole hiljaks jäänud
Vist isegi jõuan veel
Oma elu lõppvaatusele

Elu pole veel õieti alata saanudki
Noh, keegi pole ju ka võimalust andnud

Ai, kurat, jälle liiga vara
Tõuseb raske sametpunane kardin
Keegi kiirustab liialt
Jälle jõuan kohale liiga hilja,
Et hääbuda millekski,
Millel polegi vist nime
Või siiski –
Olematu,
Olematuks,
Olematusesse

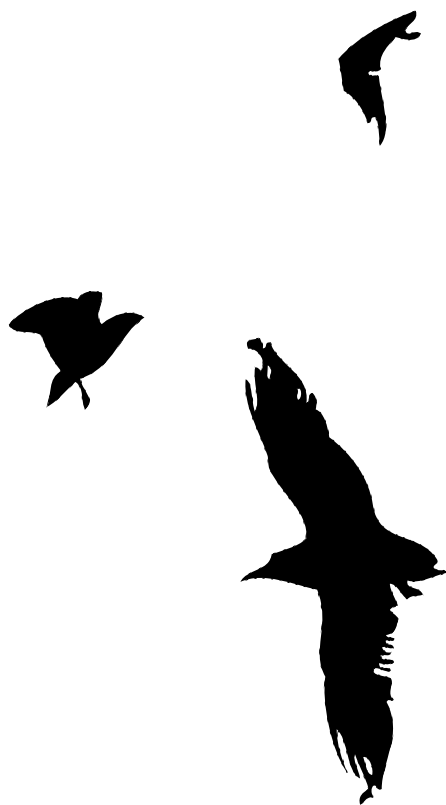
Olen raisanud ühe päeva
Tehes mitte midagi
Ja kõiki maailma asju korraga
Aeg ju lihtsalt voolab läbi
Mu talves külmetavate sõrmede

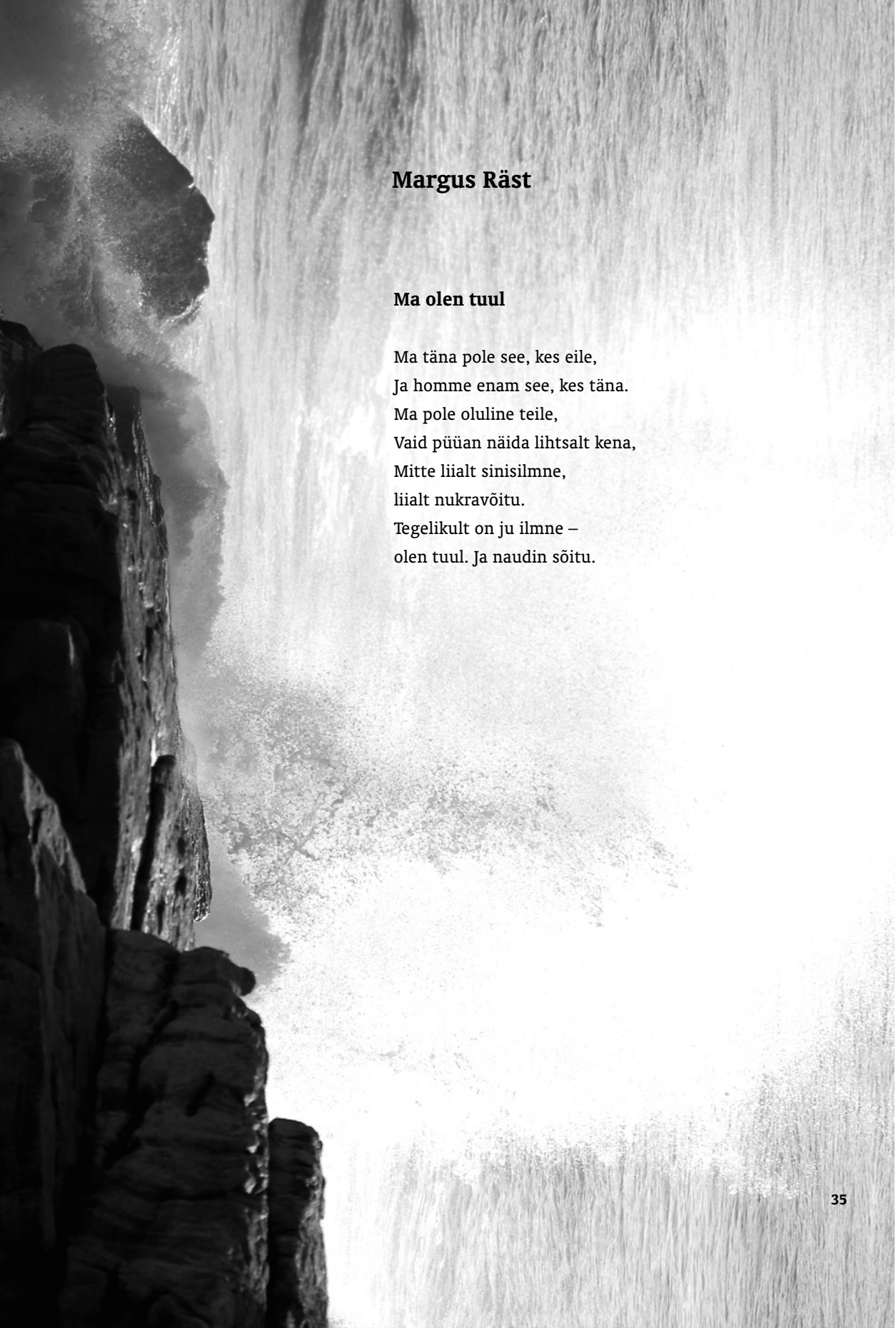
Ma ei tunnegi teda enam
Ennastki ju ei tunne
Ammu enam

Sõrmedest rääkimata.
Kindad ju ometigi unustasin
Ja enda ja aja
Ja maailma



Tuhande öö vaikus
Kurdistab kõrvu
Ühel hetkel oleme inimesed,
Järgmisel ainult verine vihm
Verine vihm,
Mis ei mäleta enam
Mere kibesoolast maiku
Ega lume lõhna





Margus Räst

Ma olen tuul

Ma täna pole see, kes eile,
Ja homme enam see, kes täna.
Ma pole oluline teile,
Vaid püüan näida lihtsalt kena,
Mitte liialt sinisilmne,
liialt nukravõitu.
Tegelikult on ju ilmne –
olen tuul. Ja naudin sõitu.

Õõlaul

Õõ langeb mööda külma kaljuseina,
langeb mööda härmas metsateed.
Langeb mööda hallatanud heina,
ja tummaks laulab vulisevad veed.

Õõ langeb mööda kärestikujõge,
tummaks laulab kohisevad puud.
juuste vahelt ilma puistab nõge,
ning suures õnnes taeval annab suud.

Vaid suurest õnnest taeva laulab tähed,
langeb mööda lumist metsateed.
Saabub päev, siis paljajalu läheb,
ja öösel jälle tummaks laulab veed.

Päike on lill

Pilved on vatist sinises taevas,
Ja mered voogavast sametist.
Valgetest mõtetest tehtud on laevad,
ja loomad lõigatud paberist.

Linnud on lõuendilt langenud laotusse,
Vesi täis hõbedast kalu.
Metsad on kerkinud maapinna paotusse
maailma loomise alul.

Inimesed on hommikumullast,
lumi kui lammaste vill.
Hinged ju voolitud puhtamast kullast.
Ja kõigest – päike on lill!

Vale valik

Seisatad riuli juures. Võtad raamatu kätte. „Kalliskivikee saladus”. Kaanepildilt paistavad kena bikiinides tüdruk, suur revolver ja... nojah, kalliskivikee samuti. Saladust pole kusagil, aga ega kõik kaanele ei mahugi. Hea seegi, et tüdruku sääred mahtusid. Keda see saladus ikka huvitab.

Tüdruk ja revolver ja saladus. Järelikult seikluspõnevik. Lehitsed siit-sealt. Tundub täitsa okei. Eelviimasele leheküljele jääb pilk pikemalt peatuma.

/-----/

Siis vajus Doktor X lõplikult ookeanilainete sügavusse. Üle kiirkaatri serva tema surmaagooniat jälginud Jill ja John ohkasid mõlemad kergendatult. Südant pitsitanud õudus hakkas tasapisi kaduma. Seisnud hetke tardunult, haaras neiu mehest: „Said sa raskelt viga?”

John tõmbas pluusikäisega otsaesise verest puhtaks, heitis pilgu oma purustatud põlvele ning vastas: „Minuga saab kõik korda. Ausalt!”

Nüüd kummardus Jill ettepoole ja võttis kaatri põhjast sädeleva kaelakee. Selle helklevates kalliskivides peegeldusid päike ja ookeanilained.

Jill hüüdis kogu südamest: „Issand, kui mõttetu see jõletis nüüd tundub!” Ja küsis mehelt: „Mida me sellega peale hakkame?”

John vaikis. Ta võttis kee oma kätte. Põlgusega vaatas mees hindamatut ehet, mis oli mitmete sugupõlvede vältel hukutanud lugematul hulgal inimesi. Jill jälgis teda vaikides. Kas kalliskivisäral õnnestub Johni pimestada? Kuid mees sirutas ennast, heitis kee kõrge kaarega üle parda ja karjus raevunult: „Saagu Doktor X äraneetud kee pealegi endale! Ehtigu see merepõhjas tema roiskuvat korjust!”

John vaatas neiu. Mehe näoilme muutus leebemaks. Ta lisas: „Meil ja meie tulevastel lastel pole seda vaja!”

Jill kiljatas: „Ma armastan sind! Ma armastan sind nii väga!” ja embas tormiliselt Johni. Too naeratas valuga segatult. Ta võttis Jilli pea oma käte vahele, suudles naist hellalt ja muigas siis: „Aga ma kardan, et voodis on minust asja alles pärast seda, kui doktor Shepard on mu põlvega tegelenud!”

Jill naeratas kelmikalt vastu. Siis suundusid nad kaatri juhtimispuldi juurde, mees naisele toetumas. Mootor käivitus tõrgeteta, laskmata end häirida Jilli ja Johni õrnadest suudlustest. Nende kaater kadus peagi silmapiiri taha tulevikule vastu. Minevik jäi päikeses sillerdavate

ookeanilainete alla. Isegi ükski üleloomulik vägi poleks suutnud seda enam pinnale tuua. Marie Antoinette'i kaelakee oli lõpuks endale sobiva rahupaiga leidnud.

John kohtus Doktor X-iga uuesti kolmekümne seitsme aasta pärast põrgus. Jilli kord sinna jõuda saabus kaheksateist aastat pärast Johni.

Jill ja John olid elanud ilmalikus mõttes ausalt ja õiglaselt. Oma harmoonilise abielu rüpes kasvasid nad üles ühe tüdruku ja kaks poissi. Kuid mõlemad lükkasid tagasi Jeesus Kristuse kui oma isikliku päästja, olgugi, et Önnistegija pakkus neile korduvalt igavest elu Issanda osaduses. Oma üliras sõgeduses ei lugenud Jill ja John ühtegi neile postkasti poetatud önnistatud brošüüri. Oma lõputus meelepimeduses ei pööranud nad kunagi tähelepanu kristliku raadiojaama pühadele manitsustele, kui köögiraadio mõnikord sellele lainepikkusele sattus.

Kuna surres ei leitud kummagi nime eluraamatusse kirja panduna, siis heideti nad ülekohtutegijatena põhjatusse tulejärve, kus on kohutav ulgumine ja hammaste kiristamine. Sealsed asukad piinlevad päevad ja ööd vahetpidamata igavestest ajast igavesti.

Avar on värav ja lai on tee, mis viib hukatusse. Palju on neid, kes sealt sisse lähevad. Kuid igavese elu and olnuks Jillile ja Johnilegi kättesaadav, kui nad oleksid vaid keeldunud mõningatest ilmalikest lõbudest ja pühendanud end Issandale.

Dilemma

Oli varajane hommik. Sten kõndis rutakate sammudega mööda Narva maanteed Viru Keskuse poole. Pea lõhkis eelmisel ööl koos paralleelikatega peetud läbust valutada. Teised magasid peopaiga põrandal madratsitel edasi. Poiss oli natuke aega tagasi magajate vahelt üksi välja hiilinud.

Sten märkas ühe maja peal silti „Bi-ekspert”.

Ta mõtles: „Kas tuleks selle eksperdiga ühendust võtta ja küsida, et miks suudlesin – kõigest mõned tunnid tagasi ja kõigi nähes – kõigepealt Merilini, ja natuke hiljem Hannest?”

Või peaksin koju tormama, pätsama isa auto ja kihutama Tiskre pangalt alla, enne kui keegi klassikaaslastest üles ärkab ja helistada jõuab?”

Ajad muutuvad

Rüüpan *latt*et. Piret pigistab sidrunit oma teeklaasi. Vaatan teda tähelepanelikult. Tüdruku pruunid juuksed tunduvad praegu kohvikuhämaruses veidi tuhmid. Silmade all kahtlased mustad rõngad. Ei tea, miks? Seljas päris vahva kampsik. Selline roosa ja liibuv. Sobib talle hästi.

Piret tõstab pilgu ja küsib: „Kas kohv on hea?”

Noogutan. On küll hea.

Piret naeratab ja ütleb: „Oleksin pidanud ka kohvi võtma, aga ma lihtsalt olen harjunud kogu aeg teed jooma, sest et...”

Nüüd Piret jutustab mulle oma töökaaslastest, kes on teefriigid. Ja sellest, kuidas roheline ja punase tee keetmiseks mõeldud kannu ei tohi kontori köögis segi ajada. Olen seda kõike juba kuulnud, ent naerma ajab ikkagi. Piret on vaimukas.

Küllap varsti räägime natuke ühistest tuttavatest, siis vahetame hiljutisi filmimuljeid ja seejärel... nuh, teemad pole meil kunagi otsa lõppenud.

Korraga saan aru, et olen siiralt üllatunud. Kuidas oli võimalik, et kõigest kaks aastat tagasi...?

Piret on kena. Tema juures ei mõju mulle mitte miski häirivalt. Pigem kõik pisiasjad meeldivad. Nagu näiteks tema lähedalt suured kõrvarõngad. Ja see, kuidas ta rääkimise ajal kätega žestikuleerib. Aga erutust ei tekita ükski asi. Näiteks klubis tantsida temaga ei viitsiks. Täiesti okei on tunni-paari pärast hüvasti jätta. Sama toredaid sõpru on mul teisigi.

Kuidas oli võimalik, et kõigest kaks aastat tagasi tormasin emast mööda vannituppa, mõirgasin: „Piret tahab ainult sõber olla! Persses, persses!“, lõin käega peegli puruks, haarasin ühe kraanikaussi kukkunud suure killu oma verisesse peopessa, viskusin selili vanni ja hakkasin endal veene nüsima?

Minu naiste päev

Laupäeval, 8. märtsil kella 17.00 ajal tungis Tallinnas Akadeemia teel Tanel (24) kallale 1985. aastal sündinud neiole. Tanel peksis noort naist käte ja jalgadega pea ning ülakeha piirkonda, tekitades kannatanule füüsilist valu ja tervisekahjustusi.

Ma armastan Annikat! Kuidas sai Annika kunagi Tanelit armastada? Miks ta Taneliga uuesti kokku sai? Miks ta ei luba haiglas kedagi ennast vaatama tulla?

8. märtsil juhtus Eestis üks surmaga lõppenud liiklusõnnetus. Viljandi suunas liikunud sõiduauto Volvo, mida juhtis 32-aastane Rainer, põrkas kokku teel vastu liikunud jalgratturiga. Tumedas riietuses ning helkurita 68-aastane Anna hukkus. Jalgrattal puudusid esilatern ja -helkur. Liiklusõnnetuse asjaolud ja jalgratturi paiknemine teel on väljaselgitamisel.

Viimasel korral tahtis vanaema mulle jutustada loo, kuidas ta vanaisaga kohtus.

„Sa tundusid kogu aeg liiga noor olevat, et võiksin sellest rääkida. Siis korraga tundsin end tobedalt, et oled juba nii suur, ja ma pole ikka rääkinud. Ei julgenud seda mainidagi enam... Aga täna... täna tundub just olevat õige vanaisast jutustada. Et sa kuuleksid seda imelist lugu ja hakkaksid ka ise imedesse uskuma.”

Mul oli Tallinnasse kiire, et Annikaga õhtul kluppi jõuda. Imeliselt raju pidu oli ootamas.

„Memm, järgmine kord räägid,” ütlesin. „Jõudis see lugu nii kaua oodata, jõuab natuke veel”.

Laupäeval, 8. märtsil tungisid Mustamäel Riina (44) korterisse Aivar (23) ja Jan (28). Nad löid Riinat rusikaga näkku, mille tagajärjel kannatanu põrandale kukkus. Hiljem peksid Aivar ja Jan Riinat mitmeid kordi. Lõpuks võtsid Aivar ja Jan korterist kaasa tehnikat ja Riina mobiiltelefoni. Lahkudes lukustasid nad korteriukse, jättes raskelt vigastatud Riina tuppa. Päev hiljem leiti Riina korterist surnuna.

Ema sünnipäev oleks olnud kahe nädala pärast. Ta pidi saama nelikümmend viis. Ma planeerisin koos Annikaga talle Egiptuse reisi kinkida. Tahtsin sellega näidata, et olen talle lõplikult andestanud, et mul kunagi isa polnud.

Aknapaigaldaja päevaraamat*

Maarja Paesalu

Aknaklaasile oli kleepunud kolletanud vahtraleht. Vastasmaja katuseharjal kraaksatas hallvares. Lembit võttis kuurist vana logiseva jalgratta ja sõitis tööle.

Vältimaks liikluskära alustas ta tööle sõitmist hommikuti kella 6 paiku. Rahulikult, aegamööda sõtkus ta värsket õhku nautides pedaale. Vihmastel hommikutel olid Lembitul jalas rohelised kummikud juhuks, kui teel peaks ette jääma mõni korralik porilomp. Siis tavatses mees ratta seljast maha ronida ning plärtsatuste saatel lompi ja lombist välja ja jälle lompi astudes sulistada. Eriti meeldis talle, kui vesi juba poole sääreni ulatus.

Lembit kandis kollaseid tunkesid. Õeldi küll, et ühtsuse ja traditsiooni mõttes peaksid need olema sinised, kuid Lembit ähvardas ametist lahkuda, kui talle erandit ei tehta. Kuna firmal oli parajasti vähe töökäsi, nõustuti Lembitu veidra sooviga. Nõuti ainult firma embleemi sobitamist nähtavasse kohta. Lembit õmbleski tunnusmärgi parema püksisääre külge, mis sest, et parem säär kippus alatasa vihmastel hommikutel porilompe avastades määrduma.

Lembitul olid kunstniku käed. Tema paigaldatud akende küljes said makrofleksist ootuste ja tunnetega olendid, terved muinasjutud. Jazzmuusika saatel keris end mehe silme ees lahti võimas müsteerium. Lembit lisas silmade särades oma loodud maailma aina uusi ja uusi tegelasi, tundes end tipptasemel skulptorina. Ja seda mitte liigsest eneseimetlusest, vaid sisimas pulbitsevast loomiskirest.

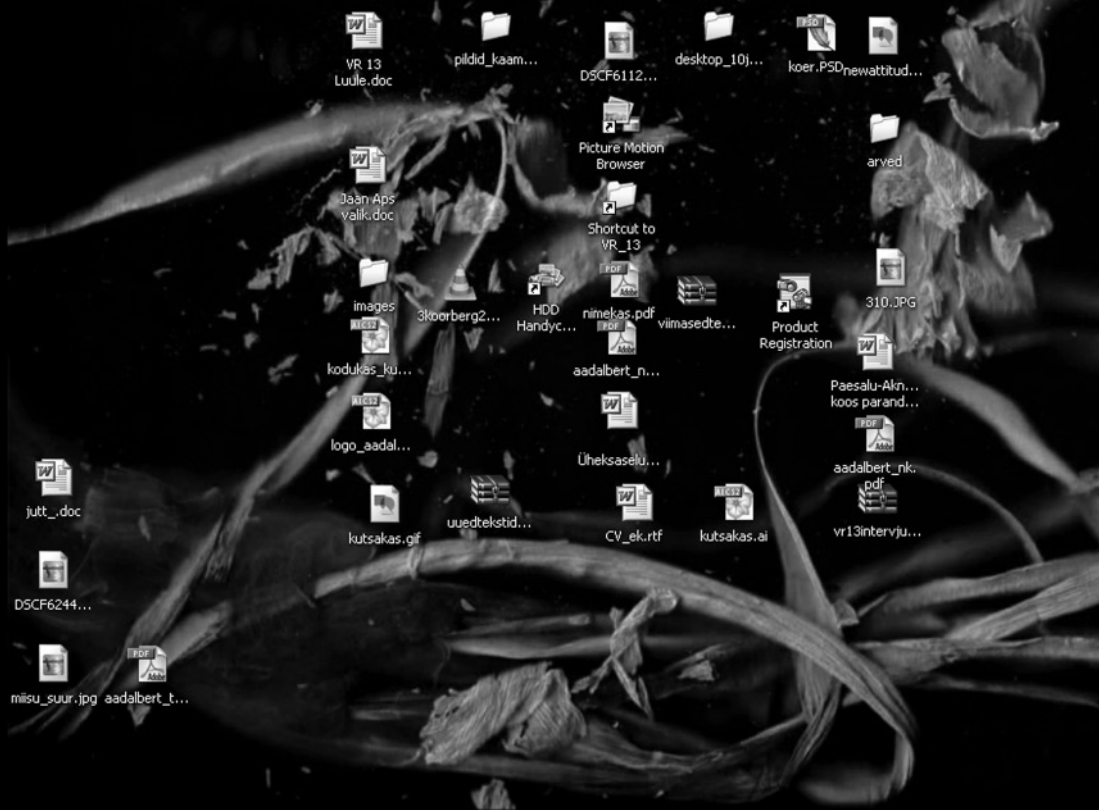
Temal endal olid kodus vaevu koospüüvad veneaegsed puuaknad. Neist puhus läbi jahutav tuul ning nad andsid suurepäraselt edasi taevapiiril lendavate lennukite müra. Kui Lembit juhtus kodus olema, istus ta akna all laua ääres ja sõi vähesoolast heeringat keedukartuli, sibula ja hapukoorega. Söönud, tõmbas ta seljakoti selga ja seadis sammud metsaradadele. Mõnikord tõi Lembit kaasa värskaid marju (sel juhul küpsetas ta neljapäeviti marjakooki), mõnikord hoopis habesamblikku või järve kaldaveest päästetud uppuva putuka.

Peale metsas uitamise armastas Lembit veel raudteerööbastel kõndida. Et mitte rongi alla jääda, valis ta rohu seest vaevu paistva roostes rööpapaari, astus ettevaatlikult rööpale ja balansseeris paljajalu kilomeetrite viisi silmapiiri poole, sinna, kus rööpad lõpuks kokku said. Alatasa lõi Lembit rekordeid, et neid samas jälle purustada, ja jõudis iga korraga aina kaugemale ning kaugemale, kuigi kunagi mitte päris lõppu. Tagasi tuli ta õnnelikult tantsiskledes, hüpates rööpalt rööpale, vahel joosteski.

Kui Lembit raudteeretkeilt koju jõudis, pesi vastasmajas elav punaseruudulise kleidiga naine aknaid. Ta pesi aknaid, kui Lembit hommikul tööle läks, samuti siis, kui Lembit töölt tuli. Ta pesi ka veel siis aknaid, kui Lembit metsas uitamisest väsinuna

hilisõhtul tagasi saabus, ja isegi siis, kui Lembit kapist oma rohelisi kummikuid otsis. Usinat aknapesijat ei olnud paar päeva näha vaid sel juhul, kui ta mõnikord oma maakoju järve äärde vähke püüdma läks. Aga seda juhtus tõeliselt harva.

Lembitule meeldis oma akna juures seista ja juurelda, kas punaseruudulise kleidiga naine lehvitab akent klantsides kellelegi, ning kui lehvitab, siis äkki just temale. Oli see siis kujutlus või ei, aga ühel hetkel leidis Lembit end koos punaseruudulises kleidis naisega metsas seeni korjamas. Lembitul oli kaasas seeneraamat õigete söögiseente leidmiseks, aga naine ei mallanud korjamine põhjalikult süveneda, vaid kibeles kiiremini koju, kuna tema aknad vajasis korralikku puhastamist. Lembit ei



hakanud punaseruudulise kleidiga naisele pikalt vastu vaidlema, kuna ta oli loomult rahuarmastav tüüp, oma roll oli ka kodus söömist ootaval vähesoolasel heeringal. Nad seadsidki sammud kodu poole, korv täis tuntud ja tundmatuid seeni. Heeringaeinest ei tulnud aga kahjuks midagi välja, sest punaseruudulise kleidiga naine tahtis pärast põhjalikku akende küürimist hirmsasti üht maitsvat seenesousti teha. Kuigi Lembit ei pidanud seeni just kõige hõrgumaks roaks, ei suutnud ta keelduda, eriti kui naine lubas oma puhtaks nühitud aknaklaasi tagant lehvitada, kui soust on valmis.

Pärast ilmatu pikki oodatud tunde, mil Lembit oli avastanud oma akna



Recycle Bin

all edasi-tagasi kõndimise võlu, tundus talle, et lõpuks ometi näeb ta vastasmajast kutsuvat lehvitust. Kala, keedukartul ja sibul jäid kurvalt akna alla lauale homset päeva ootama. Lembitut paelusid uued tuuled, rahulikul sammul kõndis ta üle tänava vastasmaja poole, kust tungis ninna seenelõhn.

Punaseruudulise kleidiga naise aknad olid peegelsiledad, soust auras laual. Lembit ja naine sõid isukalt. Äkitselt hakkas naine rääkima, ja hoopiski mitte akendest, vaid väikestest ja suurtest kätest ning varvastest, mis tema kollastest köögiseintest välja ulatusid. Lembit ei näinud neid hoopiski mitte, tema silmas ainult elektrisiniseid mehikesi mööda naise äsja pestud aknaid visalt üles kribimas.

Naine püüdis ja püüdis, kuid ühtegi elektrisinist mehikest talle kusagil silma ei hakanud. Ta kurvastas ja paar puhast pisarat veeres soustitaldrikusse. Lembit, abivalmis nagu ta oli, pakkus välja lahenduse: nimelt võiks ta mõne mehikese üles joonistada, siis on ju kergem ette kujutada. Punaseruudulise kleidiga naise tusatuju oli hetkega läinud, ja panemata tähele seinale aina juurde siginevaid käsi ja varbakesi, hakkas ta rõõmsalt vadistama oma järgmisest aknapuhastusplaanist, ise silmanurgast piiludes, milline üks õige elektrisinine mehike läbi Lembitu silmade välja näeb.

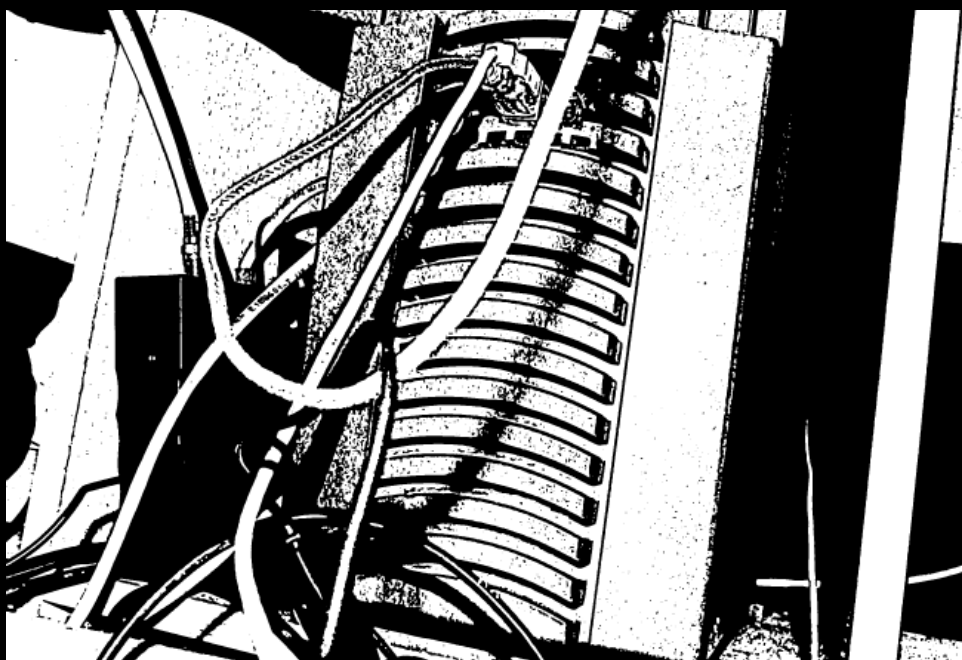
Lembit joonistas mehikesi viltpliiatsiga lauaplaadile, telekavakaanele, lambikuplile, köögikapinurgale, isegi kohvimasina kannu peale. Siis võttis ta kriidi, läks välja ja joonistas suure elektrisinise mehikese maja ette asfaldile. "Selleks, et sa ainult ära ei unustaks," mainis Lembit nagu muuseas naisele.

Seejärel läks mees koju ja heitis magama, kordagi pilku heitmata vastasmaja aknale, ise siiski teades, et punaseruudulise kleidiga naine on juba alustanud oma õhtust aknaklantsimist. Öösel tõusis Lembit ja jalutas hommikuni raudteerööbastel, märkamata, et on purustanud kõik oma senised rekordid. Hommikul vähimagi väsimusevarjundita tööle sõites ei märganud ta isegi sügavaid porilompe. Rohelised kummikud olid ununenud jalga panemata.

Sel päeval ootasid vahetamist punaseruudulise kleidiga naise viledaks nühitud aknad. Makrofleksist sündisid Lembitu skulptorikäte vahel sajad tuhanded seened, elektrisinised mehikesed, käed ja varbad. Naise akendele viimast lihvi andes sulatas mees klaasidesse ka enese.

Järgnevail päevil hõõrus punaseruudulise kleidiga naine oma uusi aknaid läikima, silmitsedes tähelepanelikult majaaisel tuhmuvat elektrisinist mehikest. Lembitut aga ei tulnud ega tulnud.

*Viimasel ajal on akende tähtsus kommunikatsioonivahendina oluliselt kasvanud (Windows XP).



Ajavang / 05.05.05

Hannes Sarv

Mind ümbritsev reaalsus on mõttetu. Ei, ma ei soovi väljenduda labaselt. „Reaalsus on mõttetu“ – peaaegu halvim võimalikest väljendeist. „Elu on mõttetu“ – kõige halvem. Ma lihtsalt soovin peatähelepanu suunata sellele, et mind ümbritsev reaalsus on mõttetu. Mind. Mina olen selle loonud, mina olen mõttetu. „Kurat, sa oled nii mõttetu,“ teatas Erica mulle telefonis. Huvitav, millal me viimati rääkisime? Ei tea. Ma ei loe enam päevi. Kuid. Aega. Ma ei tea, tõesti ei tea, millal me viimati rääkisime. Olen kaotanud ajataju. Ja igasuguse muu taju. Olen vist sellest viimasest telefonikõnest saadik siin toas istunud. Vist. Toas on parem, sest tülpimus ei ole avalik.

“Jah, ma tean,“ vastasin Ericale ja kõne katkes. Seda mäletan selgelt. Mu mobiiltelefoni aku sai tühjaks. On ilmselt siiani tühi, sest mõttetu mees pole seda veel laadima pannud. “Kurat, sa oled nii mõttetu,“ teatas Erica mulle telefonis. Mõttetu mehe mõttetu akulaadija, millega saaks mõttetu telefoni mõttetut akut laadida, on kadunud.

///

Mind ümbritsev reaalsus on mõttetu. Mina olen mõttetu. Elu on mõttetu. Elukestev puberteet ja eksistentsiaalne äng. Masinlik käitumine ja muud vabandused. Pudel õlut. Muudkui loen oma mantrat. Mina olen mõttetu. Loll on loll on loll. Raha on ka otsas.

Täna hommikul ärgates ma kassiahastust ei tundnud. Ma lihtsalt ärkasin ühel hetkel üles ja magama uuesti ei jäänud. Keegi oli mulle elektroonilisse postkasti kirja saatnud.

Subject: Are you tired of being ashamed of your penis size?

Kust nad, raisk, teavad kõike? Muidugi olen. Ammu juba. Selle teadmise kinnistamiseks tagusin pihku. See oli esimene e-kiri üle pika aja. Võib-olla siiski mitte esimene. Võib-olla ka mitte üle väga pika aja. Esimene pärast viimast, seda küll. Pärast valusat. Esimene ja igapäevane. Tagusin veel korra. Hiljem ühe korra veel. Juba hakkas valus. Kergelt, aga tuntuvalt.

Ma ei vastanud täna saabunud kirjale. Eelmisele, sellele viimasele enne tänast, samuti mitte. Sellele viimasele, mis ei küsi minult, kas ma pole mitte väsinud häbi tundmast oma peenisesuuruse pärast.

Ma ei vasta kunagi kirjadele, millele vastamise võimalikud variandid on juba ette antud. Millele vastamiseks pole tarvis rakendada kübetki loomingulisust. Või millele vastamisel pole mingisugust mõtet.

Tööle ma täna ei läinud. Ja õigupoolest ei suuda ma meenutada, kas ma käin üldsegi tööl. Või olen käinud. Igasugune töötamine on tegelikult orjus ja kuigi räägitakse mingisugusest tööviljakusest, mille põhjal palgakasvu tuleks mõõta, pole seda olemas. Sellest lihtsalt räägitakse. Millestki on vaja rääkida. Mingit süsteemi on tarvis. Raha on vaja, ehkki järele mõeldes, tõeliselt olukorda analüüsides, võib jõuda järeldusele, et ka raha pole vaja. Raha pole üldse olemas, kuigi see on teinekord tuntuvalt olemas. Minul näiteks on raha otsas, kurat?! Võib-olla sahtlis on mõned metallkroonised. Peaks järele vaatama. Muidu on vist päris otsas.

Siis oli uksekell. Sisse astus Kastor. Kummalegi kaks pudelit õlut, jupp Krakovi vorsti ja päts saia. Rohkem pole õnneks vaja. Õnne pole eksisteerimiseks vaja.

„Jou vana, sa näed kuidagi hädine täna välja,“ ütles ta. Läksin peegli ette ja vaatasin ennast õige tähelepanelikult. Sealt vaatas mulle vastu, üllatus-üllatus, peegelpilt. Katsusin seda käega, justnagu kassipoeg teeb, kui end peeglist näeb. Seda nimetatakse muide peeglikatseks ja ainukesed, kes selle katse läbivad, on inimesed ja šimpansid. Teadlased on targad. Nead teavad, et ainukesed, kes peeglikatse läbivad, on inimesed ja šimpansid. Ja varesed. Varesed!?

Läbivad katse – see tähendab, et tunnevad ära, et peegelpilt on nende endi kujutis, vastasplaan. Naeratasin totakalt.

“Nagu näed, sõber-inimene, aga mina pole enam teps mitte inimene,“ ütlesin üle öla

diivanil istuvale Kastorile. Peeglist vahtis vastu väsinud vanamees, nägu krimpsus, laup kortsus ja skisofreeniline läige silmis. Tee hullumeelsuseni on seotud närbumisega. Mina seal peeglis ei olnud. Kastorit peeglist näha ei võinud. Võtsin lonksu õlut. Mina olen hoopis teistsugune inimene. Selline rõõmsameelne ja rõõsa? Kergelt punetavate põskedega? Jah, täpselt selline ma olen. Peegel valetab. Ja varastab. Peegel on rõõvel. Peegel on süüdi.

„See on siiski hea, et sa suudad ikka veel säilitada eneseirooniat,“ teatas Kastor ja mina ei saanud absoluutselt millestki aru. Mis tähendab „ikka veel“? Ja mis tähendab „eneseiroonia“? Ma olin ometi täiesti tõsine.

Tegelikult olen ju üldse rohkem nagu elukutseline traagik, enesehaletseja, kelle paremad päevad on möödas ja kes kohe-kohe hakkab hommikuti kraanikaussi sperma kõrvale kurgust verd kõhima ning hambaid valamusse sülitama. Ptui-ptui! Võtsin lonksu õlut. Ma siiski saan paljudest asjadest päris hästi aru. Veel. Veel!?

„Aga tegelikult oli mul üks plaan,“ ütles Kastor mõne hetke pärast. Ma olin kindel, et tema plaan puudutab mingil määral ka mind. Ta tahab näiteks, et ma õue läheksin. Või tööd otsiksin. Või midagi veel lollakamat, sest ta on tüdinud siin käimisest ja mulle makaronide, õlle, Krakovi vorsti, tatra, hapukurgi ja selle marineerimisvedeliku sissesöötmisest. Peaasi, et ketšupit oleks?!

Ta tahab mind orjastada. Hea sõber see Kastor. *Bona fide*.

„Tead, ma siin mõtsin, et sul on tuulutamist vaja. Eks? Et läheme, käime lihtsalt korraks väljas ja tuuldume veits. Sobib?“ küsis ta süütult. Ma ei tahtnud eriti minna. Väljas pole tavaliselt sugugi parem kui sees. Kõik teised näevad, kui väljas käid. Postmodernistliku filosoofia igipõline probleem – see *teise* küsimus.

„Kas me peame seal õues käima ka? Ma mõtlen, reaalselt liikuma jalgade jõul?“ küsisin Kastorilt jutujätkuks.

Ta vaatas mind mõtlikult ja rüüpas lonksu õlut. Tema silmad tundusid mulle tol hetkel ääretult sügavad ja pruunid. Tal ongi tegelikult sügavad pruunid silmad, aga tol hetkel olid need eriti vastikud – põhjatud.

„No see oleks vast tuulutamise mõte?“ küsis ta vastu. Mina ei näinud tuulutamisel üldse mingit mõtet.

„Kuule, ma ei näe tuulutamisel mitte mingisugust mõtet,“ ütlesin ja tema vaikis mõnda aega, murdis saia ja vorsti, rüüpas õlut. Vaikis. Sõi vaikselt saia ja vorsti, lonksas mõõdukalt õlut peale. Ja, raisk, vahtis sügavate tõsiste pruunide silmadega mulle otsa. Mis sa vahid, kurat?!

„Ei, me peame ikka minema,“ ütles ta mõne aja möödudes ja hakkas riidesse panema. Ma ei liigutanud ennast.

„Ei, sa ei pääse sellest,“ ütles ta, kui tema tegevust oma tegevusetuses jälgisin.

„Hea küll, käima ei pea,“ ütles Kastor ja helistas meile takso. Hea seegi, mõtlesin. Hea seegi. Kõik pole veel päriselt kadunud.

Värske õhk pani mu pea pööritama, süda oli paha, ajas iiveldama. Ma ei oksendanud. Ootasime taksot. Väljas oli kõik endine, selline, nagu mäletasin, et oli alati olnud. Mitte miski siin ilmas ei muutunud. Kõik jääb endiseks, sama igavaks ja mõttetuks. Mind ümbritsev reaalsus on mõttetu.

Taksos ütles Kastor aadressi ja me sõitsime. Keerasime vasakule, järgmisest ristmikust aga paremale. Siis sõitsime tükk aega otse. Vaikuses. Ma olin palunud autoraadio välja lülitada. Sõitsime vaikuses.

„Teeme korraks peatuse,“ ütles Kastor ja auto keeras lillepoe ette.

„Oota, me käime sees ära.“

Ja siis minule: „Lähme.“

Lillepood polnud mulle sugugi tuttav, ehkki müüjaneiu naeratas teadlikult. „Mida ta küll teada võib?“ juurdlesin omaette.

„Kas täna võtate valgeid või punaseid?“ küsis neiu Kastorilt.

„Täna on vist valgete päev,“ arvas Kastor.

„Mis kuradi valgeid! Ega me matustele lähe,“ teatasin kategooriliselt ja palusin ühe punase roosi. Neiu kehtas õlgu, Kastor maksis. Läksime tagasi taksosse.

Ma ei suuda tõesti meenutada, kaua me sõitsime. See võis olla pikk aeg, samas hästi lühike. Kas me sõitsime otse? Kuhu? Ma tõesti ei tea. Aeg tundus meiega kaasa sõitvat. Just-just, ühel hetkel avasin akna ja proovisin vabaneda sellest meile kaasa kleepunud ajapallist. Tulutult. Õuest puhus autosse külma tuult. Istusin tagaistmel. Kastor istus ees. Taksojuhi nimi oli Vladimir. Ma arvan, et teda kutsutakse Volodjaks. Panin akna kinni.

Siis palusin käima panna autoraadio. Sealt tuli muusikat. Vist Vennaskond? „Ma sõidan taksos mööda linna, raadios mängib kesköö tund.“ Ei, siiski oli päev. Või juba varajane õhtu. Igatahes mitte kesköö.

Peatusime kalmistuvärava ees ja ma astusin autost välja. Takso võttis kohalt ja sõitis minema. Koos Kastoriga.

Mina läksin väravast sisse, adumata täpselt, kuhu ma lähen, saamata aru, miks. Aga jalad viisid. Jalad tundsid teed. Miks tunnevad teed jalad, aga mitte mina, sellest ma aru ei saanud. Aga ma liikusin. Liikusin. Jalad liikusid. Ja ma jäin seisma. Ma teadsin, kus tuleb seisma jääda. Lihtsalt – teadsin.

Hauakivi oli tagasihoidlik. Selline väike, aga suhteliselt värske kirjaga. Hästi loetava kirjaga.

Ma taipasin. Jõudsin selgusele. Nutsin.

ERICA SEE-ja-SEE, sündinud SIIS-ja-SIIS, SURNUD natuke aega hiljem jne. Nutsin

veel. Asetasin kaasa haaratud punase roosi hauale. Mulle ei jäänud märkamata, et neid roose oli seal rohkem. Mitte ainult punaseid. Valgeid ka. Üks oli isegi roosa. Mõned neist olid murtud vartega.

///

Mind ümbritsev reaalsus on mõttetu. Ma ise olen selle enda ümber loonud. Mina olen mõttetu.

///

Istun kirjutuslaua taha. Keegi on mu arvutiklaviatuurile asetanud valge A-4 formaadis paberilehe. Sellele on musta markeriga maalitud mingid numbrid. Ma ei tea, kes selle paberilehe siia on toonud. Ja miks? Iseenesest puudub selle tuvastamisel vähimgi tähtsus. Paberi alumises nurgas on veidi väiksema suurusega trükitäheline kiri – PUNANE ROOS.

Hea küll, tegelikult ma taipan hästi. Paberilehe on siia toonud Kastor. Pärast seda, kui ta mu surnuaial maha pani, tuli ta siit läbi, võttis valge paberilehe, sõi ära pooliku vorsti ja saia, jättis mulle tüki juustu ja õlle, joonistas musta markeriga numbreid ja pani vajaliku info mulle arvutiklaviatuurile. Et ma seda kindlasti märkaksin. Järelikult on Kastoril korterivõti. Järelikult. Las olla.

Noh, plaan läks korda, ma märkasin seda lehte numbrite ja kirjaga: PUNANE ROOS. Palju õnne! Aga mis puhul? Hea on vähemalt see, et üht-teist ma siiski märkan, st tähelepanuvõime pole päriselt kadunud.

Aga mida see muudab? Kastor, räägi minuga, mida see muudab?

///

Mind ümbritsev reaalsus on mõttetu. Ma ise olen selle enda ümber loonud. Mina olen mõttetu.

///

Mis saab homme? Ma arvatavasti ärkan. Ei tunne erilist kassiahastust. Magama uuesti ei jää.

Ja siis ma võiks öelda, et on tulemas üks peaaegu et kassiahastusevaba päev?

Ma saan e-kirja, mis küsib, kas ma ei ole juba ükskord ometi väsinud häbi tundmast oma peenisesuuruse üle? Ma ei vasta sellele kirjale, kuigi olen ammu juba piinlikkuse pärast maa alla vajumas. Minu peenis nimelt on imetilluke. Kui nüüd tähelepanelikumalt

vaadata. Mõõta ja rakendada võrdleva analüüsi meetodeid.

Selle teadmise kinnituseks taon monotoonset pihku ja mõtisklen ehk ka selle üle, kas onaneerimisel saab üldse olla rohkem toone kui üks? Olen siiski kindel, et pihku taguda on võimalik ainult monotoonset.

Pärast seda taon kindluse mõttes uuesti pihku. Kuni hakkab valus. Kuni tuleb Kastor. Kuni lõpeb päev.

Jah, käsikiimlus käib asja juurde, sellest ei pääse. Mul lihtsalt ei tule kunagi midagi paremat pähe, kui mu e-postkasti potsatab järjekordne küsimus – *are you tired of being ashamed of your penis size?* Muidugi, ka see reaalsus on minu tekitatud. Ma olen kõik teised võimalikud e-saatjad blokeerinud. See on ainuke kiri, mis saab minuni jõuda. Kas ma peaksin sellele vastama?

Kui aus olla, siis blokeerisin ma omateada pärast seda viimast kirja, seda, mis minu peenise olukorda sõnaselgelt ei kajastanud, kogu oma postkasti. Et see oleks tühi. Olemas, aga tühi. Et sinna enam kunagi midagi juurde ei tuleks. Et alles jääks vaid see üks. Ja ainus. See kiri, suurte tähtedega. KIRI. Aga see igapäevane postitus jõuab ikkagi kohale – *are you still tired of being ashamed of your penis size?* Käsikiimlemine on vabandata. Mitmekordselt vabandata. Vaadake ise ja hinnake mu olukorda! Kas sellel peenis-kirjal on seos Ericaga? Kurat, tõepoolest, milline seos on kõigel sellel Ericaga? Seda ei pea te eraldi küsima. Ma küsin seda endalt kogu aeg. Ise küsin, ise vastan. Ei tea.

Viimane kiri: 14.23 / 05.05.05

From: erica@erica.ee

To: aron@aron.ee

Subject: Sina...

...pole süüdi. Ma olen väsinud. Olemast.

Võtan laualt numbritega A-4 formaadis valge paberilehe ja asetan selle sahtlisse. Seal on sarnaseid lehti veel. Külluses. Eelmise lehe alumises nurgas ilutseb trükitäheline kiri: PUNANE ROOS. Vaatan üle-eelmist – VALGE ROOS. Täna selis siis jälle PUNANE ROOS. Järelikult tsüklist väljas, sest loogika ütleb, et VALGE ja PUNANE peaksid vahelduma. Vahelduse mõttes muidugi vahet pole.

Pealmisele paberilehele on kirjutatud suurelt 07.11.07. Selle all 06.11.07. Üle-eelmisel 05.11.07. Ja nõnda edasi. Vaatan neid pabereid mõtlikult ja lükkan sahtli kinni. Kastor tuleb homme. Loll on loll on loll. Kes on loll?



Edvin Aedma

Robotid kosmoselaevas

Kosmosejaama raaliruumis istusid kolm robotit. Üks oli kandilise peaga, teine ümmargusega ja kolmandal ei olnudki pead. Kandilise peaga koristusrobot vehkis puhta põranda kohal hajameelselt harjaga. Ümmarguse peaga robot, I mehhaanik, pööritas korraks silmi, kääksatas ning ütles:

“Koristusrobot N-4, kas su mälu transistorid on katki, et sa tühja põrandat pühid? Lõpeta see harja kulutamine!”

“Ma olen ju koristusrobot.”

I mehhaanik ohkas ja vaatas peata robotit, laeva keskraali. Keskraal pilgutas sõbralikult seinal asuvat rohelist silma ning vastas lahke, naiseliku hääletooniga:

“Vaadake, kui imelikult inimesed käituvad. Nad on juba tükk aega seda teinud.”

Koristusrobot viis pilgu seinal olevale ekraanile, mis näitas inimeste eluruume. Kaks inimest olid kõrvaklapid pähe pannud ning liigutasid oma päid veidras rütmis üles-alla.

“Minu arvates...” lausus mehhaanik ebalevalt, “nad parandavad midagi. Võib-olla on kõrvaklappides mõni ühendusklemm lahti tulnud ja nad üritavad seda tagasi kinni loksutada.”

“Absurdne,” sõnas keskraal pehmel naisehäälel. “Inimesed võiksid kasutada oma käsi.”

“See olukord on minu jaoks liiga keeruline. Igaks juhuks kutsun kohale robot-arsti,” pomises koristusrobot ning sirutas välja ümmarguse nupukesega lõppeva antenni.

“Lõpetada, koristusrobot! Arsti järele ei ole mingit vajadust. Arst ainult tülitaks inimesi,” ütles I mehhaanik tavalisest valjema häälega.

“Liiga keerulised olukorrad võivad osutuda ohtlikuks. Ekraanil toimuv tegevus võib olla ilming mingitest meditsiinilistest k-krampidest või sellest... külmetusest.”

“Hea koristusrobot, inimestel esinevad külmetushaigused on korrelatsioonis laeva sisetemperatuuriga, mis on jätkuvalt normile vastav,” selgitas keskraal sõbralikult.

Koristusrobot kummardus, vaatas ringi ja konstateeris:

“Siin ei ole prahti. N-3, raporteeri!”

Kohe kostis seinaraadiost reibas, aga kergelt moonutatud hääle:

“Siin N-3! Praht 0. Tundmatud leiud 1. Muud leiud 0.”

“Täpsusta tundmatut leidu!” lausus koristusrobot asjalikult.

“Tundmatu leid tundmatu,” kostis reibas hääle, mis seejärel üllatunult lisas:

“Tundmatu... tundmatu.”

“Tundmatu tundmatu?” imestas nüüd omakorda N4.

Keskraal vilgutas sõbralikult lampidega ja lausus: “N-3! Töö tundmatu leid siia!”

“Jah, sest meie tegeleme sellega, millest teie aru ei saa,” lisas I mehhaanik.

“Just nii!” sõnas N-3 reipalt.

“Inimesed käituvad ikka veel imelikult. Üks taob nüüd mingeid pulki erineva kujuga asjade vastu, teine hingab toru sisse. Kolmas ja neljas karjuvad rahuliku ilmega.”

kirjeldas mehhaanik ekraanil paistvat.



“Robotarst C-2! Kohe inimeste puhkeruumi!” vuristas koristusrobot kiiresti. Samal hetkel sisenes ruumi väike koristusrobot N-3, hoides kandikut suure elektronskeemiga, millel põles suur sõbraliku välimusega lamp. Elektronskeemil lohises järel kimp juhtmeid, mille ots kadus nurga taha.

“Uskumatu! See on ju keskraali elektronaju!” hüüatas I mehhaanik.

“N-3, palun ole sellega ettevaatlik! See olen mina,” lausus keskraal kiiresti.

“Ei saa olla! See on ju ainult praht! Vaadake, kui korratu on see lohisev juhe! Ma lähen parem ja koristan selle juhtme ära,” lausus nüüd N-4 asjalikult.

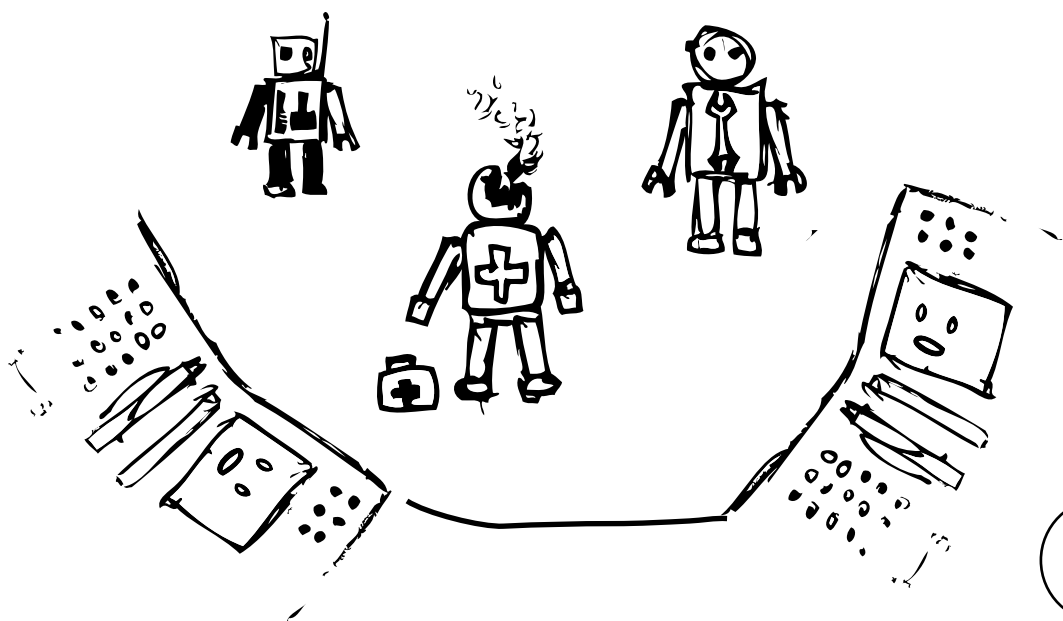
“N-4! Lõpeta kõik tegevused silmapilkselt ja lülita ennast välja!” ütlesid I mehhaanik ja keskraal nagu ühest suust.

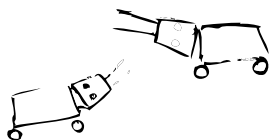
“Võimatu määrata kahe eelneva käsu prioriteete, kuna need esitati ühel ajal. Jätkan eelmist tegevust.” konstateeris koristusrobot peatumata.

“I mehhaanik, peata koristusrobot! Aktiveerin sinu laseri. Laser aktiveeritud!” kõlas keskraali naiselik ja enesekindel hääl.

Mehhaaniku ninas avanes luugike ja sealt väljus roheline tipuga toru. Ta sihtis juhtmetele lähenevat koristusrobotit ning tulistas. Samal hetkel sisenes ruumi oranži ristiga robotarst. Enne, kui ta midagi öelda jõudis, tabas teda laserkiir ning põletas robotarsti pähe suure augu. Kolm robotit jäid katkist robotarsti jõllitama.

“Praht 1,” pomises koristusrobot N-3 ja kukutas elektronskeemi kandikult maha.





Väikesed robotid

Suured robotid liikusid parematele jahimaadele. Pakiti kokku päikesepatareisid ning soojendati hiiglaslike liikurite mootoreid.

Päikese ette oli liikunud kontinentaalne sudupilv ning töö käis akude abil.

Robotlaagri keskel mängisid väikesed robotid.

„4-A-E-U !”

„Kaks tuhat, kolmsada, viiskümmend kuus. Ja seitse!”

„Naljakas!”

Mängiti kivikeste, sõnade, numbrite ja programmidega.

„Returnus: 242 „minemine” kriips, kriips, kui, siis.”

„Minemine” 243, kriips, kriips, ja jälle nali!”

Robotid suristasid ringi ning joonistasid oma painduvate antennidega, mida nimetati „käteks”, mulla peale lihtsaid koodijupikesi.

Eemal kõrgusid kõige suuremad robotid. Nad jälgisid valvsalt silmapiiri, liigutades aega-ajalt andureid siiski väikeste robotite peale, et neid õpetada, programmidega aidata või siis nautida nende lihtsat kaootilisust.

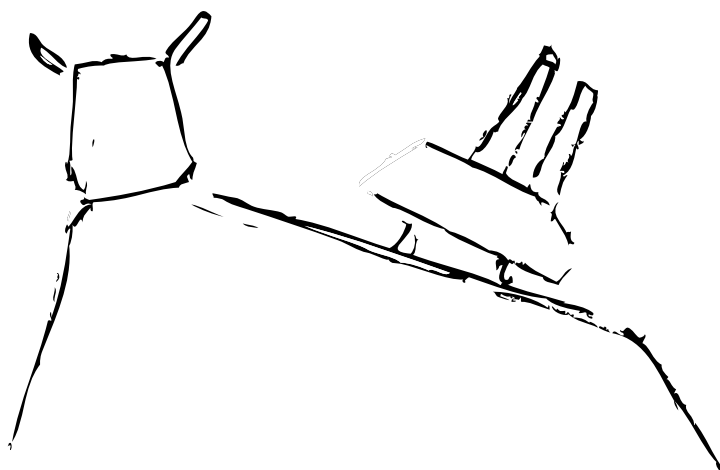
„Vaata, mis B-430 mulle kinkis!”

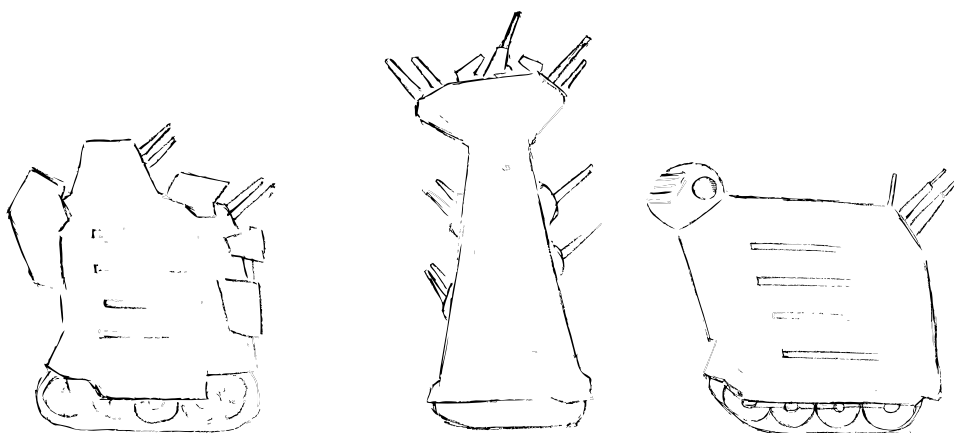
„Aa, ma tean. Aga sul pole sellega ju midagi teha, see on ju kaevamiseks?”

„Nojah, aga ära ka ei taha visata, ikkagi metallist.”

„Poeks kahekesi siia alla ja piiluks välja?”

„Hea mõte!”





Kaks väikest robotit vurasid metallseadme alla ning uurisid selle sisemust. Üks neist tõstis antennid püsti ja kallutas pea viltu.

„Kas sa kuuled midagi? Mingi kahin.”

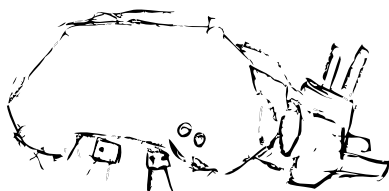
Ka teine väike robot oli kuulatama jäänud. Seadme alt välja piiludes märkasid nad, et suuremad robotid on kilbid üles tõstnud ning valvurrobotid pööritasid taeva suunas kahureid.

Äkitselt hakkas pilvedest parvede viisi alla sadama musti täppe. Robotid hakkasid tulistama, kuuldus plahvatusi ja särinat. Õhk oli tulvil taktikalisi käsklusi ning segajate virr-varri. Paar keskmist robotit sirutasid tiivad laiali ning tõusid õhku, et kaugustesse põgeneda. Mõned neist said pihta ja kukkusid alla tagasi. Käis terve rida plahvatusi, siis veel üks – ning korraga oli kõik täiesti vaikne.

Kaks väikest robotid sõitsid seadme alt välja ja vaatasid ringi. Terve laager oli täis sõestunud ja lõhutud masinaid. Aeglaselt vajus üks suurema roboti vrakk külili.

„Mis me nüüd peale hakkame?” küsis esimene väike robot.

„Ma arvan, et me peaksime kõigepealt käest kinni võtma,” vastas teine.



Rott ja kutsu arutavad maailma asju

Ükskord hakkasid rott ja koer omavahel maailma asju arutama. See oli vana hall rott, kes üksinda juba aastaid inimestega ühes majas oli elanud ning kellega nad ära olid harjunud. Mõnikord panid lapsed talle isegi toitu.

Ühel varajasel hommikul, kui pererahvas veel magas, hiilis rott koera juurde. Koer vaatas oma süsimustade silmadega veel pimedasse hommikusse ja mõtles.

“Millest sa mõtled?” küsis rott ning ronis koerale külje alla. Koera pikkades kollastes karvades oli tal soe olla ning mugav koeraga rääkida.

“Inimestest,” lausus koer vaikselt.

“Inimesed, inimesed!” ohkas rott. “Ma ei saa aru, kust nad küll kogu selle toidu võtavad!” ning lisas siis hetke pärast: “Ma tean küll, et külmkapist...”

“Ei, poest,” segas koer vahele. “Poest välja tulles on toit kaasas.”

Mõlemad loomad mõtlesid pingsalt poe peale.

“Tead, meie sinuga polegi mõeldud selliste asjade kallal pead vaevama. Isegi kui me sada aastat mõtleksime ja lõpuks aru saaksime, siis mida see meile annaks? Parimal juhul saaksime sama targaks kui inimesed, kes on ju, nagu teada, väga lollid,” ütles rott ning mõlemad loomad naersid korraks.

“Milleks siis meie mõeldud oleme?” küsis koer ning vaatas oma karvades pikutavale rotile siiralt otsa.

Rott mõtles väga kaua. Oli näha, et ta tundis vastust, kuid ei osanud seda kuidagi sõnadesse panna. Lõpuks sõnas ta aeglaselt:

“Ma arvan... Aja lõhna tajumiseks.”



Eliina Korts / Khronos

teine mu valus. ta

katkikärjstatud püksid sobivad hästi hingega, mis kõlgub, muundub, nihkub, rabeleb vahelduvas elu ja surmaihaluses. Esmapilgul kummastav, valudest üledoseeritud. Ta mõtted trügivad emotsioonidest ette, minul vastupidi. Mind Hüütakse mashaks.

kronose märkmikulehed olid täis kirjutatud tumelilla viltpliatsiga

/// valges istus ta java-klassis, pimeduses suubus *chatroomis*.

M: siin jututoas on meil helesinised kardinad ning kollased sohvad. Sa raputad tuhka maha, pähe ja teistele silma.

K:

ma tahan leiutada masina, mille helivõnked raviksid skisofreenikuid.

ma ei suuda javat Vistaga koos tööle panna. installeerisin esimese, kuid see ei tunne toda ära millegipärast.

kui mu isa teada saab, siis on arvutikasutamisega kõik.

täna töötasin ma mõõtmistransformatsioonidega vormist $\phi^*(e^i \theta)$: see aitab ka skisofreenikutel teha ajarännakuid, sul on vaja pumbata energiat ajju, kasutades sagedust, mille saad vee dipoolist. Nüüd olen hakanud arvama, et võti nende ravimiseks heliga seisab topelttulva potentsiaalis kumb oli enne, kas ruum või aeg? Naabruskonna dimeeride efekt võib olla fenomenoloogiliselt seletatud efektiivse topelttulva potentsiaaliga.

Ma tahan saada stringiteoreetikuks.

//// Üks poiss karjus mu peale täna pontšikubaaris, sest ma otsisin tagasiandmiseks raha taskust tema jaoks liiga kaua. Ma ei varastanud kelleltki pontšikut, ma võtsin lihtsalt, mul läks aega ja

K: Tõukejõud tsentrifugaalahelates ja vahelduvate teadvuseseisunditega koos tiirlevates ahelates: Ma arvan, et on võimalik konstrueerida üht juhuslikku ruumi, milles erinevad osad sellest ruumist tühistavad üksteist relatiivsusteoorias. kuid, kui sa mängid funktsiooniga, mis representeerib kaht erinevat seisundit dekodeerimisel, mille saad mudelist, see võib luua mingit sorti sügava ruumi rännumehhanismis,

nii et sa saad panna kõik õhumolekulid vibreerima eraldiseisva „mustringina“.

(mis ei ole sagedus) ja see põhjustab negatiivse energia ala, et lükata objekti edasi

M:

M: peaksin vaikuse peale rohkem mõtlema.

K: Ma kaon sümbolitesse vahel isegi siis, kui on tegemist lihtsa algebraga.

K_ Ma baseerun sellel, mida proovisin viimati füüsikaklassis.

K see ----- ee ei olnud sellepärast, et ma ei õppinud. See oli minu jaoks liiga raske õppida.

cmon jump up and feel the sky
and ull be like a tiger swallowing the sun
nooo

KKK seal oli lõppematu ring

– plahvatuse gravitatsioon-implosioon-eksplosioon-implosioon-eksplosioon-implosioon-eksplosioon-implosioon-eksplosioon-implosioon....

Universum pörkab ära endast ja vetrub tagasi.

Ma ei peaks seda usaldama ja peaksin ise mingeid arvutusi tegema, ma ei ole veel mõistnud, kuidas laiendada Einsteini ja Riemanni tensorit või kasutada sümmeetriaid, et saada lahendusi.

K: Jah, kuid Ricci tensor ja Einsteini tensor..

K: ei, oota, need on samas tüübis.

Ma leian täiuslikkuse

Masha :

Tundub veider, kuid rääkimine sellest, mis sa arvad, et on luul, võtab müsteeriumi ja spontaansuse kõigest. Sest see osutab inimvõimele loominguliseks mõtlemiseks hullusest ja vabastab selle liiga kergelt.

K: *See, mis sa ütlesid, on lihtsalt ratsionaalne raam.*

Kord, keskkoolis, ma puudutasin käega autoistet, millel oli istunud üks tütarlaps. Tundsin end jõletisena, ma ei küsinud ju luba. ---m: Su südametunnistus on kingipaber, millelt ei tule maha litrid ja kard.

Sees on soojem, ära välju endast.

K: ma tundsin, et see kaaslaste lärm, see ajab mind hulluks klassitoas.

Ta nägi Schrödingeri kassi karvu elektriseerumas ning silitas teda oma kange käega.

Smashing. Mash and smash. Nasha masha. Masha masha car crasha.

Need mustrid, su tunnete fraktaalid.

K: Ok, ma juhin järgmist eksperimenti, loodetavasti selle funktsiooni tuletis tuleb selline, et põhjustab ebatavalist mälu efekti.

M: Mida?

M: Ma väldin vahel mõnda inimest, sest ma tunnen valu. Valu on mu sees ja ma ei taha, et see välja laotuks. Valu on segatud ratsionaalsusega, selle teravad nurgad löikavad mu sisemust.

M: Kas on olemas selline asi nagu multiversum?

K:

M: Kas me armastame üksteist, kui teame, et teine on vaid kaos?

<Khronos> Ma tean, mis on ruumi- ja ajataolised eraldumised ja mul on ka teadmisi Lorentzi transformatsioonidest, nii et ma püüan aru saada kuidas Bianchy identiteet on kokku surutud sellesse ossa. Püüan mõista seadusi, kuidas manipuleerida indeksitega.

<Khronos> sõber, peamine mõte üldises kaasvahelduses väidab, et kui sa kiirendad vaba langemist maa poole, siis on füüsikaseadused samad kui siis, kui sa ei oleks enam maa gravitatsioonijõu mõju all.

M: Ma ei saa ilma tühiste tänan-paluniteta, ma ei suuda kunagi prügi maha visata. Ma usun, et kõik on kaardistamine. Tohutult informatsiooni ühes kohas. Seda saab liigendada teisteks suheteks nende bittide vahel.

M:

Ma tahan uut pead. Sa nägid ingleid, kuid palun, palun, lehvita neile, nagu ütleb laulusalm.

Sa kirjutad lõputult valemid ja palud sõpradel neid üle vaadata, need on absurdsed.

Sa tahad uut tuult ja teistsugust vett.

Uut maailma, vahetevahel jätad lihtsalt arve maksmata gravitatsioonijõududele.

Ma teen uinaku.

Ja siis, kui õhtu pigi tilkus asfaldilt taevasse, kuulas ta muusikat, mis kurnas tema emotsioone, millesse viis ta kogu oma pärastlõunase rahuldamatusetunde, helivõnked purustasid ta nõtkuva keha, valusad silmad läbisid ekraani, mõtete dissonantsid suubusid.

M: Ma koon salli oma kujutletavale sõbrale, see tuleb heleroheline, nagu ta õnnelikud tegematajätmised.

K: Kas pole see hämmastav, et vee plätsatus on samalaadne kui tuul ookeanil?

M: Me oleme haiged kutsikad, kes panevad oma pehme koonu ta põseõrnusse ning niuksuvad kui vinüülplaadid. Tohutult tühje paate hirmsal hulgal ookeanil õõsumas.

M : Sa tõused täna eriti tasa, kallates ennast mu üle. "Ta armastas istuda vahel pimeduses". Miks sa ei tulnud mulle järgi sel õhtul, kui kellad jäid seisma? Enesetapuprotsent minu sõprade hulgas on suurem kui teistes gängides. Kallis

kallis ma armastan sind ma armastan armastan sind sind sind. Su tarbetus on jumalik.

K: Ainult vaikselt, palun, Masha. Sa ärkasid nii vara, et lennata teise universumisse.

K: Masha, miks vene kosmonaudid sind kuule jätsid ja miks sa sealt sõnumeid saadad? Need koodid, kontaktiotsingud.

Kui meil poleks teineteist, oleksime vaesed.

Kronos luristab ninaga.

K: Me oleme link ahelas.

K:

Kuid mina mitte
ma ei teinud seda
ma pole kunagi
see ei olnud mina
mitte mina
mitte kunagi
iialgi ma ei teeks seda

M: Õhtutaevas oli roosa kui Khronose kõht, kui ma roheliste triipudega bussist maha tulin: varjud teel ja üle minu.

K: Ma suitsetan täna Camel Lightsi, mille sinine pakend peaks lootust, unistusi ja vabadust meenutama, mulle aga meenuvad helesinised teksad tüdrukute jalas. Need ettearvatavad jutud telefonis...

M:

M: Mulle tundub, et elu vertikaalsustes, horisontaalsustes, neljamõõtmelisuses on tühimik, milles on tänane päev, sellele eelneb ja järgneb mingi kaootiline vaheldumine ja järgnevus.

K:

K:

M:

ma olin seal, ma nägin, mis juhtus, vaade sinu tegevustest oli mu silmadetaguses ruumis. ma rippusin sinu minevikureaalsuses. kerge paranoia, et keegi tahab sind lõhkuda, läbistas mind aeg-ajalt. ja see, mis juhtus, ei liigutanud mind. nutt kinnipigistatud. ühelgi lembelaulul polnud enam mõtet. ühelgi valul ei olnud täpset kohalolekut, see valgus laiali, ummistas möödaminemised, läbinägemised. unistustekirves purustas rahu. oled seal, kus tahaksin olla, sa ei tule edasi. ilme on nagu mõrtsukal. eemaldumiste trenn. eneseskahtlevad inimesed, taratakistused. ütlesid, et kõige rohkem kardad seda, mida iseendas tunned. ütlesin, et kardan, et sa sured ära. ära. ära taha, et elu oleks romaan. olen ma seda sulle pakkunud? pakkusin sulle vaid küpsist, mille pooleksmurdmisel peaksid sa jõudma tervena koju. ära pudista. läbinisti sina ise. mõtteahel kui vereringe, kui soolestik. ema, kus oled mu päevas? milleks oli sul, Kronos, vaja välja minna reaalsusest. Ehk saad sinna tagasi. Ma uskusin teadusesse sellel kuul. ta viskus teadvusesse. Ja teatud asjas ilmnis ta peatus.

Miks kunst?

Kristin Orav

Miks. Miks? Miks!

Selleks, et silmad säraksid, selleks, et mitte kunagi suureks kasvada, selleks, et vaimult suureks kasvada, selleks, et süüa isukalt maailma parimat kebabi, mahlaseid maasikaid või tudengieinet, selleks, et olla tänulik, selleks, et istuda tibuvihmas ja oodata päikest, sest ta tuleb ikkagi kunagi pilve tagant välja, selleks, et maalida ennastunustavalt varaste hommikutundideni, selleks, et pea ees vette hüpata, selleks, et juua hirmkallis restoranis klaas vett, selleks, et oleme meie ja on nemad, selleks, et eemale hirmutada argipäev, selleks, et kõrvuni armuda esimesest silmapilgust, palav on, selleks, et puhuda seebimulle, selleks, et kuulata Genialiste, Manu Chaod, keevitajaid, pensionäre, vanemaid ja targemaid, nende soovitusi, ja teha ikka nii nagu endale meeldib, selleks, et otsida märke, juhuseid, vabandusi, põhjuseid või hoopis iseennast, kadunud sokke või Jumalat, selleks, et filosofeerida, põletada üks viiruk ja magada süüdimatult hästi kaua, selleks, et armastada,

selleks, et inimene hakkaks mõtlema elementaarsete asjade peale, selleks, et inimene mõtleks oluliste asjade peale, selleks, et inimesel tekiks oma vaatenurk ja -vinkel, selleks, et püstine inimene saaks mõtlevaks inimeseks, selleks, et taltsutada palavikulist kirge ja jääda surematuna ajalukku, selleks, et nautida väikeseid rõõme ja ekstaatilisi kogemusi, selleks, et unustada materiaalsusest vaimustunud ühiskond ja avastada üha uusi rikkusi pakkuv imedemaa värvide ja emotsioonidega, selleks, et kunst õpetab elama, selleks, et hoida meid pinnal, selleks, et saaksime hingamisruumi, selleks, et loogika ei pruugi olla iseenestmõistetav, selleks, et uus diivan võtab alati natuke rohkem ruumi kui eelmine, selleks, et intelligentsus võtab üha vähem ruumi, selleks, et me ei tohi iseennast kaotada, selleks, et niigi palju on öeldud.



★ DON'T LET THE SUN GO DOWN

Elada ja/või kirjutada

Maarja Rand

„Mitte keegi ei ole end hea raamatu lugemise ajal ära tapnud,
ent proovides head raamatut kirjutada on paljud üritanud.”

Robert Byrne



Hanna Kangro



Kaarel B. Väljamäe

Nii mõnigi Värske Rõhu lugeja teab omast käest, kui palju lootusetust, pimedust, valu, verd, pisaraid, süütunnet, piina, hirmu ning meeleheidet kätkeb endas kirjutamine. On öeldud, et see on hing-kinni-vee-all-ujumine (Fitzgerald), pikk kurnav valulik haigus (Orwell), võitlus oma hinge eest, hobusel taevasse ja põrgusse ja tagasi ratsutamine (Sanchez) ning üksildane raske rõhuv ettevõtmine, mis nõuab meeletult sihikindlust, julgust, usku ja kannatlikkust.

Küsimustele kirjutamise varjupoole kohta vastasid kirjalikult 2007. aasta keskepaigas noored autorid **Hanna Kangro**, **Kaarel B. Väljamäe**, **Eia Uus** ja **Jim Ashilevi**, kel puuduvad tiitlid nagu luuletaja, näitekirjanik või muu, sest nad proovivad või viljelevad mitmeid erinevaid žanre, kas siis kirjanduses või kunstis laiemalt.



Eia Uus



Jim Ashilevi

Red Smith: “Kirjutamine on imelihtne – istud lihtsalt kirjutusmasina ette ja avad veeni.” Kas ja kuidas väldid kirjutamist, millega seda vabandad ning kas teistele või pigem endale?

Jim: Väldin, kui geograafilised tingimused kirjutamise välistavad või kui ees on tühjus, millest tuleb ennast välja mõtelda. Ei, ausalt, viitsimatus ja jaksamatus on peamised põhjused. Tahtmatus on teine asi, vastu tahtmist pole kunagi mõtet kirjutada. Üldiselt on mittekirjutamine ahvatlevam kui kirjutamine. Kõik vead jäävad tegemata. Aga siis tuleb fantaasialummus nagu palavik peale ja iga kirjutamata päev suurendab süütunnet

kõige kaduva pärast. Ikka ennast tuleb petta ja endale end tõestada, teistel on ju klassikud, kelle kõrval uue hääle puudumine harva märgatav on.

Kaarel: Kirjutamist ma ei väldi, see väldib mind kõigi muude eluks vajalike toimingute kujul. Aga nõrkusehetked tulebki nõudepesemisse uputada. Näiteks.

Hanna: Põiklen kirjutamisest mööda. Noori kirjanikke on kahte tüüpi: väga

ambitsioonikaid, kes ei suuda ilma kirjutamata olla, see on neil instinktiivselt veres. Teised on need, kellega mõnikord kirjutamine lihtsalt „juhtub“, kuid kirjutamine pole asendamatutegevus. Narkootiline väljendusvahend võib olla miski muu. Loomine nõuab vormi, luule väljendusvorm on sõna, sõna tohutu jõud, selle maksmapanek. Looming võiks olla nagu

fluidum, mis liigub teadvuse tagasoppides ja leiab oma väljenduse kas sõna/käe/helide/piltide läbi. See, mis luulet loob, on tihti ebaselge assotsiatsioon, kirjapanek aga konkreetne protsess. See ebaselgus just teebki kirjutamise kõitvaks, kuid samavõrd raskeks. Ehk siit idaneb kirjutamisest kõrvale põiklemine.

Gail Godwin: „Töötan pidevalt läbikukkumise varjus. Iga käsikirja kohta, mis kirjastaja lauale jõuab, on vähemalt viis või kuus, mis millalgi pärast alustamist surid.“ On sul mõni kirjatükk hävinud? Või oled ise midagi suuremat ära visanud, leides, et sellest ei tule midagi ja pigem alustada algusest kui jätkata käsikirja kallal igavest tööd?

Jim: Paar novelli olen kõrbenud kõvakettasse kaotanud, ühe päris pika näidendi (enne “Portselansuitsu”) olen ära peitnud – tuli ikka halb, sisuliselt halb versioon Anton Tšehhovi „Kajakast“. Esimeste pärast oli väga kahju, aga hiljem pole enam väga hästi aru saanud inimestest, kes ainult räägivad oma kaotsiläinud kirjateostest ja midagi uut ei kirjuta. Eluaja vältel tuleb ju midagi teha? Monstrumnäidendiga elasin 8 kuud kujutluses, et kui maht saab täis kirjutatud, muutub näidend automaatselt koherentseks ja terviklikuks. Ei muutunud.

Kaarel: Umbes paari aasta jagu esimesi luuletusi on tehnika ülesütlemise tõttu kaduma läinud. On faile, millele peale pandud salasõna pole hiljem meelde tulnud ning mälule lootmata olen need julmalt ära kustutanud. Ses mõttes on õnn, et mul annet ei olnud. Halbu asju pole enamasti mõtet talletada. Pigem on kahju mõnest tekstist, mis on säilinud tänu sellele, et jagasin neid teistega (näiteks oma kirjandusõpetajaga) ja teise kodust ei lähe ju oma tekste maha kustutama. Ses osas on erandeid muidugi ka. Ühe loo puhul palusin sõbralt küll, et ta selle ära kustutaks. Halb asi

väljaspool minu valdusi võib teinekord une röövida.

Eia: Ma olen kahjuks kogu. Ma tean ju küll, kui kole ja relvutustegev see enda suhtes on. Ma tahan vanad asjad ära kustutada ajast, mil arvasin, et kirjutamist tuleb harjutada – iga hinna eest regulaarselt kirjutada. Ja mul on üsna tihti enesepuhastushetki, mil viskan kodunt kõikvõimalikke asju ära ja otsustan ka vanad luuletused ja novellid ja romaanialeged kustutada. „Soovid kindlasti kustutada kausta „Luuletused 2001–2005“? Jah Ei Loobu,“ küsitakse ekraanil. Ent kui ma siis neid piilun, on nii hea näha, et olen edasi liikunud, muutunud, arenenud. Põletasin paberkujul kõik ära, nüüd ootan, et arvuti kogu täiega sureks, mida ta kindlasti varsti teeb. Omahakatuslikud „taaskäivitumised“ arvuti poolt mind ei heiduta, sest õppisin kohe alguses trükkima nii, et alati enne suurt algustähte vajutan ka ctrl+s, nii et salvestamine on mulle sama loogiline kui tühik punkti ja uue lause vahel. Ja ma eelistan niikuinii käsitsi kirjutada, siis on ka suurem võimalus, et see kaob – kas paber kaob või saab märjaks, nii et must tint loikudeks soikub.

Shirley Hazzard: „Kirjutamiseks pead olema selles olekus, mille tõrjumiseks teised suuri summasid kulutavad.” Mis on sind inspireeriv ebatäius?

Kaarel: Kõige ebatäiuslikum keskkond ning ainuke materjal olen mina ja minu vahelduva ulatusega intiimtsioon. Mida kaugemale see ulatub, seda koledam on keskkond, millest kirjutatakse.

Jim: Võimatu vajamine.

Hanna: Arvan, et ei ole olemas ebameeldivat ja meeldivat inspiratsiooni nagu ka koledat ja

ilusat inspiratsiooni. Inspiratsioon on miski, mis kõnetab ja kui miski sind kõnetab, ei saa see olla iseenesest halb ega hea. Hea mõiste selleks on koleilus. Leidub aimdusi/objekte ja assotsiatsioone, mis sisaldavad endas sama kaaluga nii üht kui ka teist äärmust ning nende vahel valida on mõtetu.

Norman Mailer: „Probleem on selles, et mittekirjutamise ajal sa ei tea, kas oled lihtsalt alateadlikus kogumisfaasis või ei kirjuta sa enam iialgi.” Kas sul on „kirjutuslikke ummikseise” (otsetõlkes „kirjaniku tõke” või sõnakõlksuna „kuiv periood”)? Kui jah, siis kuidas sellest üle saab – sunniviisiliselt surudes või kirjutamist üdini kõrvale jättes?

Hanna: Nii nagu ma ei saa aru mõistest inspireeriv ebatäius, ei mõista ma ka mõistet kuiv periood, see võiks kehtida ainult värsitreiali kohta, kellele on oluline produkt, mitte protsess ja idee. Aeg, mil pole miskit kirjutada, on seedimise aeg ja seega väga viljakas periood, võib tõesti tunduda, et pea on tühi ja mõtteid ei ole, aga seda seedimist ei saagi tunda – enne tuleb „inspiratsioon peale”.

Jim: Vahel saavad sõnad otsa. Tunne saab otsa. Viimati oli selline periood pärast teise näidendi „Portselansuits” lõpetamist – pärast esimest lugemist Draamateatris tekkis tunne, et mida enamat ma üldse enam elus teen jne, aga siis läks aega mööda ja paksu valge vaikuse seest meenus, et mul on kaks romaani kirjutamata. Kirjutama peab nii palju, kuivõrd see on elus olemiseks vajalik. Tõnu Õnnepalu küll ütles ühel Keskraamatukogu kirjanduskohtumisel, et kui kirjanikul valmib

teos, millega kõik öeldud saab, siis ei peagi enam kirjutama, samas põrkub selle kahtlemata õige väitega Douglas Couplandi imestus kirjanike üle, kes avaldavad elus ühe või paar raamatut ja lõpetavad – mida nad ülejäänud eluga teevad? Couplandil on ka õigus, kuid kustmaalt algab siis grafomaania ja kelle öelda see on? Minul tekib pikkade kirjutamispausidega kõrgusekartus ja iga päevaga muutub Wordi avamine raskemaks, mistõttu püüangi olla teksti juures seni, kuni see valmis saab, et mul jääks võimalikult vähe aega kõhklemiseks ja eemale kohkumiseks.

Kaarel: Ma ei tea, mis asi on *writer's block*. Ma olen grafomaan. Ma kirjutasin isegi oma naise sünnituse ajal. Aga ma tean seda hirmu käsikirjale silma vaatamise ees. Selle vastu muud ei aitagi kui jonn. Väga harva juhtub, et vaatad käsikirja ning mõtteid ei teki, ikka on sein ees. Midagi hakkab alati hargnema.

E. B. White: "Ma austan inimest, kes julgeb üldse midagi kirjutada."

Kas oled tagantjärele kahetsenud midagi, mis on avaldatud? Kas või kui ruttu hakkavad vanad kirjutised piinlikkust tekitama või muutuvad lausa vastikuks?

Jim: Õnneks ei kahetse. Vahel. Praegu piisab aastast, et tekiks vastikustunne. Arvan, et see on praeguse ea (kahekümnendad) eripära – kõik need ümbersündimised. Samas on vanadesse sõnadesse salvestatud ununenud seisundid ja omadused, mille taasavastamine võib vaimustada ja enda kohta midagi avaldada.

Eia: Ma tean, et kahetsemisest pole kasu ning seetõttu ei, kuigi – kui ma saaksin aja tagasi keerata ja seisaksin uuesti teatud valiku ees, siis ma muidugi otsustaksin teisiti, aga sellest mõeldagi on idiootne. Mul ei ole kannatust. Ma kirjutan puhangutena ja need peavad olema lühiajalised ja intensiivsed. Praegu tundub mulle võimatu ühe teose kallal 13 aastat töötada – ma muutun ju iga päevaga pisut, nädal aega hiljem tundub eelmisel nädalal kirjutatu pinnapealne, tobe, naiivne, kulunud. Ma olen teadlikult kirjutamisest loobunud küll, arvates, et see ongi nii lihtne, uskudes, et saabki säästa ennast ja teisi teatud valust või piinlikkusest või pettumusest. „Pettumus“ on vist minu jaoks kirjutamise märksõna – mulle oluliste inimeste pettumus – ning olen ise alati löödud oma suutmatusest sõnadesse vormida seda, mida mõtlen ja kujutlen, nii et see ei oleks vana või tüütu või piinlik. Samas

on olnud olukordi, kui loen aastaid hiljem midagi, mida põlgasin kirjutades või vahetult pärast valmimist, ent ometi alles jätsin. Häbige mälust kustutatud, nii et hiljem on raske uskuda, et mina selle kirjutasin, sest selles ei ole midagi tuttavlikku ja mind hämmastab, et olen kunagi teadnud asju, mida praegu ei tea ning mis on justkui uudsed avastused. See'p see ongi kirjutamise mittevari – see aeg, kui kirjutad külmas või kuumas veres, nii et ennast ei ole kohal.

Kaarel: Ma ei ole kirjutanud teksti, mis mind hiljem kordagi öökima poleks ajanud. Iiveldus on enesekriitika loomulik, vajalik osa. Iga kirja pandud asi tekitab hiljem iiveldust ning iga avaldatud tekst kahetsust. Umbes aasta pärast debüüti võtsin "Sendi" kätte ja tõmbasin huvi pärast kõige ebamugavamad asjad maha. Umbes pool kogust jäi alles, nii et polnudki kõige hullem. Samas on mahatõmmatute seas luuletusi, mis sisaldavad helgeid hetki, millela terve kogumik kokku kukuks. Üldiselt on targem vanu asju mitte torkida. Mis olnud, las jääda. Siiski on paar asja, mille võimaluse korral jäädavalt tagasi võtaksin. Täitsa kindlasti. Aga kuni kahetsus väga kõvasti valutama ei hakka, pole asi väga hull.

Iris Murdoch: „Iga raamat on täiusliku idee vrakk.“

Kumb tuleb enne: kirjatükk või pealkiri?

Kaarel: Ma olen nii vähe kirjutanud (loe: avaldanud), et pealkirja koha pealt saan vaid oma esimese luulekogu näiteks tuua. Esialgu oli selle pealkiri "Kurblik amööb". Hiljem õhenes ja taandus see üheks tsüklilis raamatus "Sent". Ilmselt oli kogul vahepeal veel võimalikke pealkirju, aga neid ma enam ei mäleta. Luule puhul on kirjatükid enne ning seejärel tekib pealkiri, mis tükid kokku sobitab

ning lisab ilmselt veel mõned puuduvad jupid. Minu tasapisi edenev teine luulekogu on ära proovinud vähemalt neli erinevat pealkirja ning need kõik kõrvale jätanud.

Eia: Lühivormide puhul tuleb enamasti kõigepealt idee, siis ajutine pealkiri ja pärast kirjatüki valmimist kuni mitu päeva peamurdmist, mis selle asja nimeks panna, aga nende sunnitud pealkirjadega ei ole ma

enamasti rahul. Paaril korral on lõpuks ajutine pealkiri jäänud. Mind pigem inspireerivad mingid üksikud sõnad või sõnadekooslused nii palju, et pärast juhuslikult jutus või mõtetes kuuldud sõna või sõnade kõrvutamist tuleb kohe kogu kontseptsioon – kõik tegelased, seosed, teemad. Mul on paarkümmend enda jaoks täiuslikku pealkirja ja ma tean, mis nendest kõigist saada peab, nii et minu jaoks on pigem enne pealkiri. Tavaliselt need ideed või tekstilõigud, millel pealkirju ei ole, saavad muude kirjutiste osaks. „Frakk“ on näiteks üks vana proosapealkiri, mis ei lähe ära ja kunagi tuleb.

Jim: Pealkirjad on kasvanud teksti käigus välja või on nende leiutamine olnud lõpulõbu. Aga pisut teemast kõrvale kaldudes: ma olen peaaegu alati pettunud, kui avastan, et kirjutamiseks on vaja kirjutada. Enda kujutluspiltides tegelastega elamine ja

nende kohalolu tundmine on palju lihtsam ja meeldivam kui klaviatuuril tippimine. Siis on veel see, et teksti peast paberile vahendades läheb midagi ikka tõlkes kaduma, õhk muudab kujutelma kooslust. Kõige parem tunne on siis, kui tekst hakkab paberile tulvama nii, et iseenda tegevust, aega ega ümbrust ei teadvusta, aga kõike on tunda. See saab tekkida ainult seisundis, kus on unustus ja täielik fokuseeritus korraga. Sinnani olen ainult kirjutades jõudnud, mitte enne. Ma ei tea, mis päästikuks või lülitiks on, aga see olek on nagu lävi ärkveloleku ja unenägude vahel, kus üks maailm muutub teiseks, aga seal keskel ei mõelda enam, kus ollakse ja samas on see täiesti selge. Sealt tulebki puhas vool. Selle tõttu ma ka aiman, kuidas on võimalik enda kirjutatut hiljem mitte ära tunda või selle üle imestada.

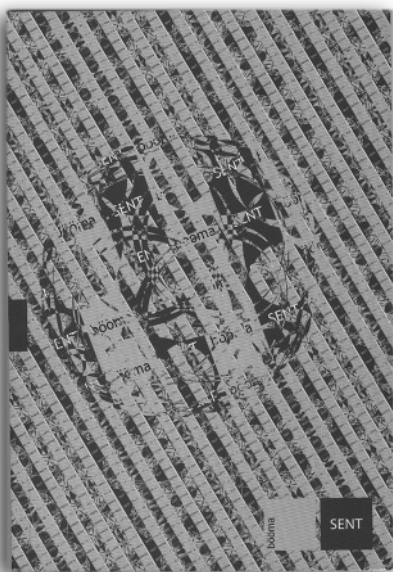
Lõpetuseks. Kui Hemingwaylt küsiti, mis on kõige hirmsam asi, mida ta on elus näinud, vastas ta: „Tühi paberileht.“ García Márquez väitis, et on vahel raamatu esimest lõiku kirjutanud mitu kuud. Flaubert on enda sõnul veetnud terveid päevi „pea käte vahel, üritades pigistada oma õnnetut aju, et leida ainsatki sõna.“ Roth pidavat tihti kirjutama sada või rohkem lehekülge, enne kui üksainus lõik „elama hakkab.“ Seega ühelt poolt on lohutav teada, et mõned võimatuina näivad olukorrad või pidurdavad tunded seoses kirjutamisega piinavad ka auhinnatud klassikuid, kes on neist valudest hoolimata kirjutanud kümneid „surematuid“ teoseid.

William Saroyan märkis: „Kõik kirjanikud on rahulolematud, sest nad tunnetavad oma võimete piire ning usuvad, et ei küündi nendeni.“ Hea autor on enda kõige karmim kriitik ning seetõttu ei jõua väga palju imetabaseid kirjutisi kunagi lugejani. Autor kogeb midagi, see jääb ta teadvusse, alateadvusse, ta kirjutab selle välja, loeb üle ning selleks hetkeks ajab see tal endal südame nii võimsalt läikima, et ta pigem sureb kui laseb kellegi silmadel seda näha. Vahel mastaapselt, kahjuks.



Kurbliku amööbi kolm pihtimust

/ Mihkel Truman



Bööma
„Sent”
Huma, 2006

Kui mulle antakse luulekogu, mille pealkiri on „Sent”, tekib paratamatult mõte, et tegemist peab olema ühiskonnakriitilise luulega. Bööma koguga lähemalt tutvudes on peagi selge, et nii see siiski pole. Kuna ma ühte kindlat tähendust ei suutnud pealkirjale anda, siis ei hakka ma neid võimalikke tõlgendusvariante siin ka esitama. Jäägu see iga lugeja enda välja raalida ja otsustada.

Kohe alguses tuleb öelda, et „Sendi” näol on tegemist äärmiselt isiklike tekstide kogumikuga. Isegi otseselt autoriväliseid teemasid vaadeldakse läbi iseenda. Tekstide ühisnimetajaks on hirmudest, ebakindlusest, pessimismist ja võõrandumisest läbiimbinud eneseanalüüs. Bööma asetab enda *õösse* kui päeva vaheaega ning hakkab seal pimeduse pehmuse varjus enesevaatluste ja kogemiste

kaudu ehitama oma abstraktset maailma, võõrandades end seeläbi nii päevast kui valgusest. Selle nurga alt mõjub luulekogu kohati lausa autori enda tundmaõppimisena, eneseotsinguna, oma uute varjundite avastamise ning konstateerimisena. Noore autori ja noore inimese puhul ei ole see iseenesest mõistagi midagi imekspandavat.

Luulekogu keskseks motiiviks näib olevat *öö*, millel on kaks täiesti eraldiseisvat palet. Üks *öö* on loomulik nähtus, mida me kõik kogeme kahe päeva eraldajana. Sellel „reaalsel” *öö*l Bööma suuremat ei peatu. Teine *öö* on üheltpoolt aga midagi müstilist, kandes sümbolvarjundeid ning peites endas elupõlist ähvarduslikku hirmu, teisalt seesama *öö* aga kaitseb ning varjab mõtleja ja kõneleja elu unenäolist poolt, tunde- ja mõttemaailma. „Reaalne” *öö* on „müstilise” *öö*ga seotud ainult sel määral, et ta annab pimedusega ja ümbritseva tajumise ähmastamisega eelduse abstraktse *öö* tekkimiseks. Hiljem näib seos nende vahel üha nõrgenevat.

Mis see *öö* täpselt on, tekstides ei väljendu ning kas määratlus ongi üldse vajalik. Olulisem on siinkohal küsimus *kuidas* – kuidas *öö* käitub autori suhtes, milliseks on luuletaja kujundanud

õõ rolli oma mõttemaailmas ja tunnetes. Bööma ehk näeb isegi oma vääramatut eksistentsi *õõst* tingituna: *ja / luuletajad / on / õõsiti / päriselt / olemas* (lk 16). *Õõd* näivad üheltpoolt olevat nii helged ja ilusad, et autor soovib, et ta ei väsiks neist. See, kas väsimine viib uinumiseni, pole selge, sest uni on kohati samastatud eheda, tegeliku eluga. Seega me ei teagi, mis see uni endast üldse kujutab. *Õõs* ongi ju uni justkui tegelik ja vaba elu, *õõ* on täiuslik ning naudinguline. Naudingud aga kipuvad olema suures osas masohhistlikud. Autor otsib endale ängi, piina ning siis valutab seda endas suurima mõnuga. Enda meelest ei oska ta valu koguni piisavalt hinnata. Valusse suhtub Bööma teisalt jälle kui paratamatusse, ei ole ka aru saada, et ängist mingit kasu oleks, et läbi valu toimuks võimalik vabanemine või puhastumine. Lõppude lõpuks on see ikkagi valu valu ja äng ängi pärast.

Ajuti kumab ängist läbi püüd uuesti sündida või otsast alata, lootus, et siis on kõik parem. Aga selles on nii palju allaheitlikkust, et see lootus mõjub pigem eneseirooniana, millest peagi saab lihtlabane spliin ning sõnad ja mõtted hakkavad keerlema üha rohkem surma ümber. *Õõ* on mingis mõttes ka surma võrdkuju. Enda ja teiste *loojangus* näeb autor taandumist öösse ehk surma, sest kujutatud *õõs* on enamasti tunda ka võõrandumist elust, endast ning päevast. Kusjuures seesama maailmast võõrandumine on kohati eesmärk omaette. Kui *õõ* on ühtviisi surm ja eluallikas, siis tähendab see, et päevane elu on hoopiski midagi muud, võõranduda püütakse ilmselt just päevast ja valgusest.

Selles, et Bööma surma ja elu kui kaks ülimalt nähtust mõistes *õõ* teineteisesse sulandades ühendab, võib märgata ainult autori viidet sellele, kuivõrd teineteisest tingitud need on. Tekib koguni küsimus, kas nad pole lõpuks üks ja seesama, ehk on nende püüdlük vastandamine liigne? Seda enam, et surm ei näi tähistavat mingisugust abstraktsust, hoomamatut „vabanemist“ millestki, jõudmist kuhugi suuremasse ja vägevamasse. Ta ei näi tähistavat isegi mingit lõppu. Surm lihtsalt on ja kõik. Aga ta on siiski ähvardav ja hirmus. Miks ta autorile hirmsa või õõvastavana tundub, ei leidu

„Sendis“ selget vastust, justkui oleks tegemist inimesse istutatud ja õpetatud hirmuga, millel tegelikku põhjendust ei ole. Teisalt lõõb välja aga autori julgus või siis kaine mõistus ning ta lendab irtitades üle surma, üle haua, justkui keelduks tunnistamast surma võimalikku olemasolu. Mis on surma täpne funktsioon käsitletavas luulekogus, pole selge. Teisalt võib aimata hoopiski seda, et rida „õid“ annavad võimalike etappidena kokku elu, kuni viimane *õõ* võtab surma kuju: */---/ õõ / lga piir on / korda / mõõda / viimane / Valvur / maha magab / viimast vahetust* (lk 42).

Oluline märksõna, mis õõga seostub, on uni. Elu, *õõ* ja uni on mitmel puhul üks ja seesama, autor ei tõtta nende vahele eristavaid piire tõmbama: */---/ Mu õige väikese äraspiduse nimi on uni / Või on see elu* (lk 48). Inimesed ise on unenäod ja samas nad elavad ja tegutsevad unenäos. Nad on unenäod unenägudes. Unenägu on kõikisus, hõlmates ennast, *õõd*, elu ja inimesi, olles samas anonüümne ja vahetu, tulles nii, et ta magajast midagi ei tea. Uni on seega midagi kõrgemat ja ülevamat. Maailm, saatust, jumal? Seda ei saa jällegi täpselt määratleda. Unenägudes nagu *õõski* on võimalik kogeda turvalisust ja omamoodi kaitstust. Kui aga *õõ* ja unenägu on reaalsus, tegelik elu ja inimesed, siis tekib üksainus küsimus – mis siis jääb väljapoole *õid* ja unesid? Seda, et päeva ja valgust ei ole, öelda ei saa, tugev vastandus on olemas, kuigi viiteid sellele on vähe. Tundub, et Bööma kardab sedasama valget päeva. Miks, seda on keerulisem öelda. Võib-olla elu ja inimeste selgemate piirjoonte pärast, võib-olla nende erinevustest kirkastuvate kontrastide pärast, võib-olla selle pärast, et valges on ta ise enam (läbi)nähtav?

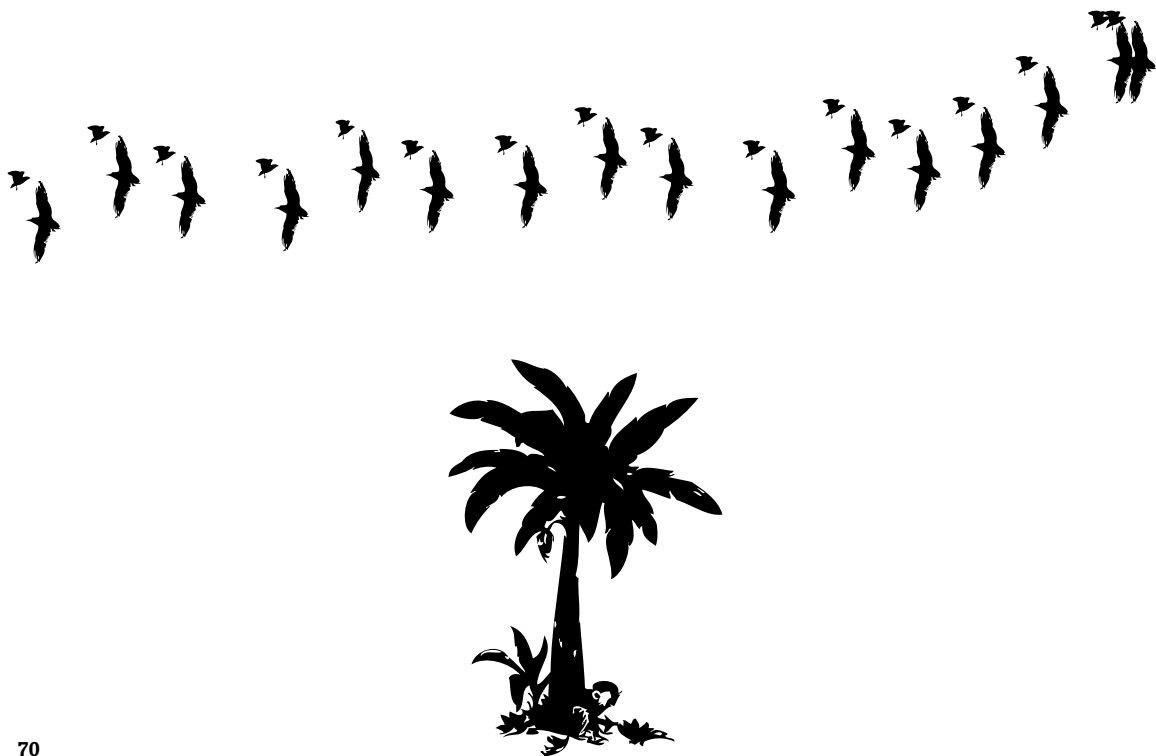
Aga eelnevast hoolimata on *õõ*/ oluline osa rahulike ja helgete meeleolude tekkimisel elus. *Õõ* tasandab päeva ümbritsevad konarused, hämarus muudab teravad nurgad pehmemateks ja hajusamateks. *Õõs* on küll äng ja surm, kuid seesama *õõ* taltsutab hooti iseennast ja seega kogu elu ning maailma: *on õõ / hakkab kergem / muutused on talumatud* (lk 62). Sellest tuleb ikkagi välja see, et *õõ* on elu võrdpilt – ka elus

on igipõliselt kõrvuti õud ja helgus. Bööma otsib *õõs* inimlikku lähedust, mida ta ka ajuti leiab. Ta vajab sooja lähedust, kuid samas siiski pelgab seda. *Õõ* varjus oleks nagu kergem lähedust tunda kellegagi, keda tema täpselt ei näe ja kes teda samuti mitte. Võib-olla on nii kergem ja puhtam tunda, ehk jääb nii kõrvale väline hirm ja kohmetus. *Õõs* pole Böömal teab mis julgust, kuid olemine näib igal juhul kindlam olevat kui päevavalges. Samas autor teab, kui õrn ja ehk kaduvgi on see, mida võib armastada: *alati / sūt / tib / üks / süsi / seda / sa / jus / hoi / da / ja / ar / mas / ta / da* (lk 47). Samamoodi kaduv on kõik muugi – millelegi ei tasu lõplikus kindluses toetuda. Ta mõistab seda ning seepärast valitsevad temas meelsamini allaandmismeeleolud.

Bööma väljenduslaad on luulele omaselt

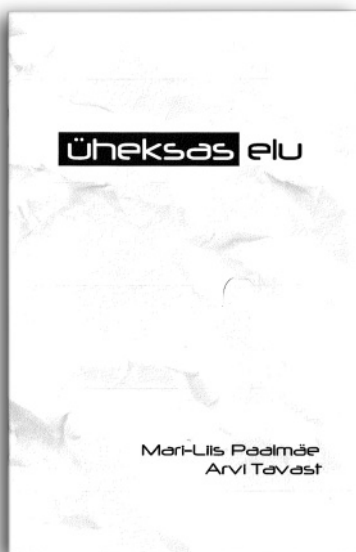
vägagi kujundlik. Kohati, kui nii üldse öelda saab, kipuvad sõnade ja fraaside mõtted ning tähendused ähmastuma, kuna „kujundivaht” tõmbab tähelepanu liialt enesele. Samas võib see olla ju taotluslik, ehk on kogu teose „melanhoolia” haiglasliku kurvameelsuse irooniline pilge ning kujundlikkuse suur määr selle üks osa?

Luulekogu kujundus on tagasihoidlik ning seetõttu ka nauditav. Samas meeldib mulle kaanekujunduse detailirohkus – pealkirja ja autori nime on kirjutatud hästi väikeses kirjas väga palju kordi. Mitu korda täpselt, ma teada ei saanudki, sest kahel korral läks lugemine segamini ja kolmandat korda enam ei viitsinud.



„Üheksas elu” kutsub hinge tagatubadesse

/ Helen Kirsipuu



„Üheksas elu”
Mari-Liis Paalmäe,
fotod Arvi Tavast
OÜ Folia, 2006

/---/

*Sa kuuled
kuidas krabiseb mu hing
valgel paberil.
Alasti. (lk 3)*

Igas (argi)päevas on nii tohutult palju müra, nii vaimset kui füüsilist, et me ei märkagi enamasti, kui vähe puhtaid, rahulikke hetki meie elus tegelikult on. Veel hullem, isegi siis, kui mõni vaikne moment peaks kogemata teele sattuma, püüame selle millegipärast võimalikult kähku jalge alla trampida või siis seda valimatu, parasjagu käepärast oleva käraga täita. Info üleküllus, tarbimishullus, industriaalsed „helid”, kohustused, tähtajad, liiklusummikud, pidev rahulolematuse oma elu, kõige ja kõigiga. Mari-Liis Paalmäe tahab vaikse sõna jõu ja lihtsate mõtete suurusega meile mõista anda, et müra ei ole väärtus.

„Üheksas elu” on üdini siiras ja isiklik luulekogu ja autor on kahtlemata väga julge, et suudab end lugeja ees häbenematult paljastada.

Mari-Liis Paalmäe luulet lugedes tekib taktitundelisel inimesel paratamatult tunne, et ta trügib julgelt autori isiklikku maailma. Hoolimata sellest, et autor ise kutsub meid oma mõtteid avastama, tundsin ma selle luulekogu lugemise ajal korduvalt, et rohkem edasi lugeda ei tohiks, sest need mõtted pole enam võhivõõra inimese jaoks. Need pole isegi nagu lähedase sõbra või hingesugulase jaoks, vaid ainult autori enda omad. Tegu on ääretult isiklike luuletustega, mis väljendavad väga ilmekalt autori hingesoppide sügavamaid tundmusi. Ometigi pakuvad need tekstid meelierutavalt värskendavat naudingut ega lase teise inimese sisemusse piilumisel tekkida võival häbelikkusel liialt esile kerkida.

Kahtlemata köidab tähelepanu Mari-Liis Paalmäe luuletustes esinev keelekasutus. Punkte pole vaja, sest paljud mõtted kasvavad neist nagu niidid välja ning üks väike punkt näiks selles mõtetevoos naeruväärne ja lausa kohatu. Ainult väga tugevat markeerimist nõudvad tunded ja tundmused, nii ilusad kui ka valusad, saavad kindlalt lõpetatud. Selles vaiksuses eneseavamisest ja punktitud mõtete

avaruses torkavad siiski silma mõned hüüatused: *jää me ümber / taga ja ees / aga mitte vahel / palun jää!* (lk 25). Paradoksaalsel kombel ei tee need aga kõrvale haiget, vaid sulanduvad kogu teose tasasesse tervikusse. Kummastust tekitavad vaid mõned omamoodi sõnakujud, mis kogu ülejäänud tekstiga kuidagi nihkes seisavad ning mille juurde mõte kauemaks kinni hakkab, nt *uisapäi* (lk 6), *oma soodu* (lk 16). Samamoodi tekitab hetkelisi tõrkeid mõningate luuletuste sihilik hakkimine, mis ühest küljest annab igale üksikule sõna(osa)le suurema kaalu, ent teisalt jälle lahutab ühe mõttelõnga otsast mitmeharuliseks.

Silma torkab suurte algustähtede kasutamise omapärane reeglipärasus. On luuletust või märksa harvem rida alustavad suurtähed, samuti mõned eriti tähtsat sõna kaalukaks tegevad suurtähed. Kuid raamatu suurim suurtäht kroonib lihtsat ja märkamatu, ent ülisuurt tähendust omavat Sind. See suurtäheeline sina ongi üks olulisim isiklikkuse väljendaja „Üheksandas elus”. Väga selgesti on tajutav selle sõna taga peituva(te) isiku(te) tähtsus autori jaoks ning hingestatud suhtumine Temasse paneb luuletused elama ning mõjuma. Väga mõjuvalt tõuseb esile ka valdavalt vabavärsilise kogumiku viimane luuletus *Ma ehitan endale laeva* (lk 35). Selle erinevus ülejäänud kogust näib omamoodi vaimsete väärtuste manifestatsioonina, millest autor igasse luuletusse küll tükikese sisse on pannud, ent raamatu lõpus kõike uuesti üle korrata tahab. Seega ei hääbu raamat aina vaiksemateks mõtisklusteks, vaid annab lugejale võimaluse kõiki eelnevaid emotsioone veel kord üheskoos läbi tunnetada.

„Üheksas elu” on temaatiliselt korruga nii mitmeplaaniline kui ka ühtne. Armastuse algused ja lõpud, inimhinge ja enese sisse vaatamine, oma mina avastamine, iseenese väärtustamine – esmapilgul erinevate rõhuasetustega motiivid koonduvad terviklikeks eneseotsimise ja -leidmise teekonna keerdkäikude kirjelduseks. Kuigi enamik luuletusi „Üheksandas elus” on ilmselt ausad pildid autori sisemaailmast,

võib lugeja neid soovi korral näha ka kui iga inimese elus vältimatult ette tulevate hetkede peegeldusi. Kusjuures inimese teekonnal on autori jaoks nähtavasti tähtsal kohal tants ja tantsulisus, tänuväärne emotsionaalsuse väljendaja pingelistel hetkedel, mil (verbaalse) müra tekitamine tunduks kuidagi võigas või võlts: *veel kiirelt viipasid Headaega / siis julmas tangorütmis sulgus uks* (lk 11).

Iga inimene võib mõnikord unustada, kes ta tõeliselt on. Mari-Liis Paalmäe aitab meelde tuletada, et on oluline vaadata aeg-ajalt enda sisse ja kuulata oma hinge. *Oled maailma tuum / Ära unusta / kes oled!* (lk 14). Tähtis on intensiivsus, tugev tahe ja tingimusteta eneseusk, sest elama peab tõeliselt. Siis saab ausalt endale tunnistada: *Ma ei ole uduvihmas vinduv tukk* (lk 13). Mari-Liis Paalmäe luuletustest nähtub, et noor autor hindab elutervet suhtumist maailma ning soosib traditsioone ja lihtsust. Ta kritiseerib meie ühiskonna võltsväärtusi ning annab mõista, et inimesed peaksid rohkem vabalt hingama. *Pseudoprobleemide narkomaanid / süstivad kiirust / torgivad elu veene* (lk 16). Nagu selgub, ei pea eluterve mõtlemise kiitus peituma keerulise vormi taha, ülilihtsatest mõtetest piisab täiesti. Lihtsuses peitub võlu ning see kõnetab ilmekalt neid, kes seda võlu näha soovivad.

„Üheksanda elu” kaalukaimaks teemaks on aga kindlasti armastus, milleta inimene on tühi ja kõle, ent mis ometi tihti hinge väga haigeks teeb. Neid luuletusi lugedes hakkab kusagilt valus, ent jääb segaseks, kas empaatiast autori vastu või hoopis seetõttu, et teema lugejat ennast väga sügavalt puudutab. Mari-Liis Paalmäe kujutab armastust puhta ja valgena, kuid seda puhtust leiab tema luulest vähe. Pigem kirjutab ta kildudest, mis siis järele jäävad, kui ühest teest saab kaks, ja igatsevatest õhkamistest, mis nii sageli ei pääse meie seest lendu, vaid jäävad vaikelt vaevama kuskile hingesügavikku. Tema armastusluuletused on valusalt ausad iseenda ja lugeja vastu: *ei ole natuke murdunud südant / ikka kildudeks / kaheks või miljoniks* (lk 12). Samamoodi ei ole „Üheksas elu” natuke

puudutav, vaid ikka lõpuni mõtlemapanev.

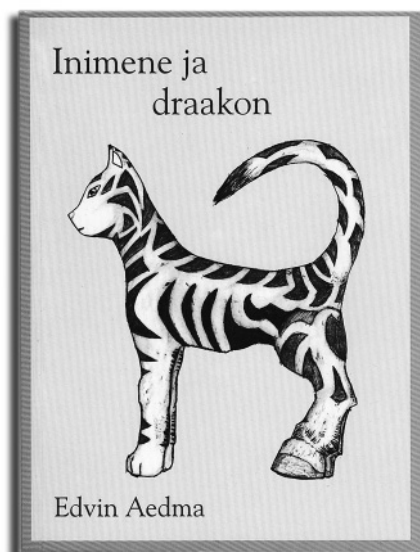
Mari-Liis Paalmäe luuletusi toetavad Arvi Tavasti fotod annavad raamatule köitva visuaalse vormi. Ei saaks öelda, et fotodel on pelgalt illustreeriv eesmärk, sest need on kohati liialt kõnekad. Pildid üldjuhul küll väljendavad tekstide juhtmõtet, ent näitavad seda mõne teise nurga alt ning annavad lugejale seega võimaluse uuesti, teistmoodi mõtelda. Nii tekibki justkui kaks häält: on üks mõte, aga erinevad tõlgendused, nagu üks tants, aga kaks koreograafiat. Kohati võib isegi tunduda, et need hakkavad omavahel võistleva ning jääb küsimus, kes keda toetab.

Mari-Liis Paalmäe „Üheksas elu” on väike luulekogu, mille sees on vaiksed ja natuke valusad mõttekillud. Need killud aga moodustavad ühtse mosaiigi ning panevad mõtlema nii koos kui ka eraldi. See on kutse enda sisse vaatamiseks kellegi teise kaudu. See on üleskutse elamiseks ja rahulikuks ning terviklikuks toimimiseks. Ilusalt lihtne ja lihtsalt ilus ja ma loodan, et mitte üldse ainult õrnamale soole.



Psühholoogiline eneseabi käsiraamat noorukieast lahkujale

/ Martin Uudevald



Edvin Aedma
"Inimene ja draakon"
2007

Edvin Aedma raamatut kätte võttes on esmane tunne soe ja pehme, tema jutukogu on justkui koolilapse sile vihik, millele kaanepaber korralikult ümber pandud. Pastapliiatsiga on peale joonistatud kummaline loom, esmapilgul ei oskagi sellele nime anda: pea poolest just nagu kiisu, aga tagumise jala kabi ebaproportsionaalselt võimas, mis ei kuuluks tavamaailmas ühelegi kiisule. Hoiak ja pilk enesekindlad justkui Egiptuse sfinksil. Vasakusse alumisse nurka on kirjutatud Edvini nimi, foto leiame aga tagakaane siseküljelt. Sealt vaatab vastu kõrvadega olend, kes meenutab ebamääraselt esikaane kiisut. Inimene ja... draakon?

Raamatut avades ning pealkirju sirvides tekib kohe ka seoseid kaanel kujutatuga. Pealkirjadest saaks kokku justkui terve kuningliku perekonna koos kiisude ja kartulitega,

toimuvad metamorfoosid, sünnivad ja surevad kangelased. Kõik tundub esmapilgul armsalt lapselik. Ohutu. Väljamõeldud maailm nendes elavate tegelastega, kes meenutavad midagi igaühe lapsepõlvest, mil me üksi olles sarnaseid tegelasi luua võisime. Edasiarendused kujutluste maailmast, kus tegelased on jäänud samaks, aga tegevused ise teisenenud, sest mängija on kasvanud.

Esimesed lood raamatu alguses on araverelisemad, kuid mida edasi, seda julgemaks, sisukamaks nad muutuvad. Üksikute ning eraldiseisvatena on vaadeldavad mõningad puänteeritud lõppudega lood, mis neis leiduvate absurdsete sündmusteahelate tõttu on vägagi daniilharmilikud: „Valeri“, „Väike Peeter“, „Valge printsi külaskäik“, „Kartulimees“ ning kindlasti „Sekeldused samovariga“.

Kuus esimest lugu „mängivad“ mütoloogilist laadi tegelastega. Mitmed juhtumused viitavad „hingelisele kahestumisele“, sarnaselt indiaanlaste uskumustega hinge päritolust sünnitakse kellekski, olgu selleks siis mõni loom, lind või hoopis täht. Sellist hinge kahestumist reaalse ja mütoloogilise maailma vahel leiab lugudes „Nõia mees“ ja „Kuningatütar“, viimases on tuntav terav paratamatus saada selleks, kelleks määratud. Samalaadse sisuga, kuid juba märksa ulmalisemaid kirjeldusi leidub loos nimega „Sees“, milles kordub taas kellekski teisenemise motiiv – minategelane muutub

seal kiskjaks, millekski uueks, endale võõraks. Selline jutustuse unenäolisus paljastab selgelt juhtumuste alateadvusliku külje, näiteks tunneb minategelane külluslikku eluerksust alles siis, kui ta on samastunud vastöödud saagiga: *Ma imesin selle tüdruku tühjaks ja tundsin, kuidas minusse tuli uusi, värsked ideid...* (lk 21).

Jutukogu „Inimene ja draakon” võikski määratleda kui psühholoogilist eneseabi käsiraamatut noorukieast lahkujale, mida seob ühine teema ja kujundikäsitlus. Need on lood, mille ilmeks, ning tundub, et ka mõõdukalt elementaarseks selgituseks mõeldav näitevaramu võiks pärineda C. G. Jungi arhetüüpide loendist. Lugude kirjandusliku sünni erinev aeg ja kontekst tingib märgatavaid erinevusi ka tegelaste ja sündmuste osas: autori enda sõnul on enamik palasid päeavalgust näinud gümnaasiumi ajal ning esimesel ülikooliaastal (*Edvin Aedma kirjutab muinasjutte täiskasvanutele*. Eesti Päevaleht, 22. september 2007). Kas otseselt või kaudselt on esindatud kõik neli küpse mehelikkuse arhetüüpi: Kuningas, Sõjamees, Maag ja Armastaja. Kuid kuna puudub kindel seaduspära, mis määraks, millises spetsiifilises vormis arhetüüp end ilmutab, siis saavad olla Jungi arvates vaid „tendentsid”, mis kasutavad vägagi mitmekesiseid motive ja kujundeid, säilitades seejuures oma põhikuju.

Nimetatud algkujude või arhetüüpide ühine tervikstruktuur on püramiidikujuiline. Ehedalt kerkib selline kuju esile ka loos „Meister metamorfist”, kus Meister ehk Kuningas *istub oma troonil Tippude Tipus, vaatab alla ning kiirgab kogu maailma peale oma võimsat, kõikeläbivat ja kõikenägevat sära* (lk 44). Torn on *sõnadest koosnev Lugu – kunstiteos, mille Meister ise alates esimesest liivaterakesest ehitanud on* (lk 44). Püramiidi või torni, nii nagu see on esinenud erinevates vormides läbi aegade, võib Jungi järgi tõlgendada kui maskuliinse lse sümbolit, mille analoogi nimetasid vanad egiptlased põlismäeks. Maailma keskmes asub torn, mida korrastab Kuninga arhetüüp. Vahemärkusena olgu mainitud, et ka Jung ise projekteeris ja ehitas endale torni, milles elas oma elupäevade lõpuni. Lugu – torn

on ühtlasi minategelase enda lse. Iga arhetüüp vihjab jõule ning taipamisele, kui selle vastu ei tegutse just tema destruktiivne Vari. Iga arhetüübi integratsioon Egosse toob kaasa ühendatud tähenduse lses. Kõigi kahepoolsete vastandite ühildumine paljastab kolmanda, „transsendentaalse” arhetüübi selle terviklikul kujul. Arhetüüpsete varjude ületamisel tajub inimene seesmist meelevaalda. Ning selles tähenduses, ehitades oma igavest maskuliinset struktuuri, avastab ta ka lse püramiidi, mis on alati olnud temaga tema enda sees. Loos „Meister metamorfist” juhtubki nii, et ühes torni osas on ometi pisike lahtine liivatera, mis purustab kõik, pannes minategelase nägema maailma, mis on muutunud meesteks ja naisteks. Ilma tornita ja väljaspool selle mõjuala on tohuvabohu. Minategelane leiab end ahneks muutunud maailmast, kus tuuakse välja relvad ning maad katab surm ja viletsus. Ta ütleb: *Kõndisin läbi kõik tuhatasandikud, kiviõrbed ja mudajärved, leidmata. Uurisin läbi kogu maapealse, rändasin tema sisemusse* (lk 45). Ta siseneb otsides maa all asuvasse tühisesse hurtsikusse ning avastab selle, mis on seal kogu aeg olnud, ta avastab torni. See on initsiatsiooniriitus, milles leitakse oma mehelik lse.

Jutustuses „Kustunud kuningaid vaatamas” tuleb minategelasel taas siseneda koopasse üksi. Loo lõpus antakse juba selgesti mõista, et peategelane on leidnud enese paratamatu osa, ta ütleb: *Pidin ära sõitma, täiskasvanute maailm ootas* (lk 66).

Armastaja arhetüübi avaldumist võime aga leida kõige selgemini kolmikloos Surilinnust, igatsuses kuuluda kokku, tunnetada kõike universumis ühtsena. Minategelane unistab päevast, mil ta võiks koos teise surilinnuga unustada ennast tähtedesse alatiseks, selline ühtsus saavutataksegi sooja tähisteki all teineteise kaisus uinudes.

Sõjamehe arhetüüpi üheski loos väga konkreetselt ei kohta, võib-olla „Salamõrvaris”. Läbivalt kujutatakse mitmes loos ka sõjamehele omast lojaalsust ja enesekindlust. Näiteks

lugu „Ohverdaja“, kus minategelane ohverdab inimesed, keda ta on väärtustanud või „Nõia mees“, kus minategelane laseb end vanal naisel muuta kuulekaks jahti pidavaks loomaks või linnuks. Vana naine esineb siin targana, kes on ühtaegu nii noor kui vana. Ta on minategelase silmis täiesti usaldusväärne ning mõistab teda veatult suunata avardunud seisundisse, mille käigus otsitakse uut vaimset suundumust.

Raamatu lapselik rüü on petlik, selle taga leiame midagi hoopis muud. Edvini maailm on rikkalik segu sündmustest ja tegelastest, keda ta kombineerib müütidest ja legendidest tuttavate tegelastega. Enamik lühilugusid, mõned lausa miniatuursed, kahest-kolmest lausest koosnevad

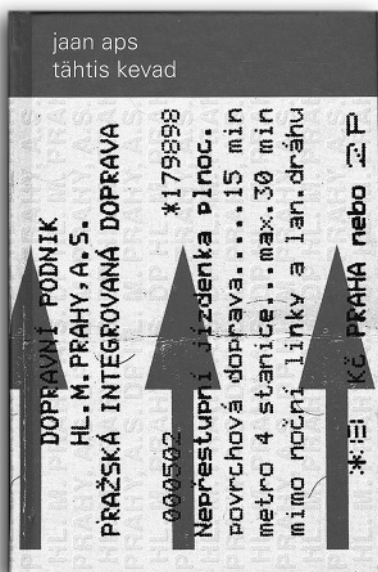
lihtsad mõtteväljendused on oma lihtsast stiilist tingituna kerge lugemine. Autor jätab lugejale vabadust mõistatada ise, miks või kuidas see või teine sündmus üldse aset leiab, mis on selle mõte, mis sellele eelnes või peaks järgnema.

Viimane lugu „Inimene ja draakon“ võtab hästi kokku kogemuse loetud lugudest, toimunud on teadvuse muutus. Võime näha seda, mida oleme aastaid oodanud ja näha tahtnud, võime näha *kõikjale avarduvat heledat ja puhast suurt sinist* (lk 69).

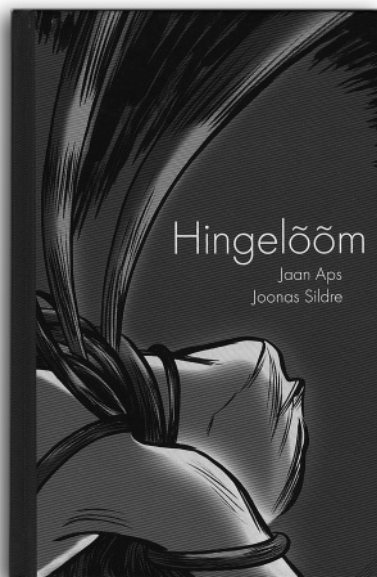


Apsi kaks teost

/ Piret Pöldver



Jaan Aps
"Tähtis kevad"
Varrak, 2006



Jaan Aps
"Hingelõõm"
Varrak, 2007

Jaan Apsi kaks teost – mõlemad ära märgitud ka romaanivõistlustel – erinevad teineteisest üsna huvitaval moel. Esimese, „Tähtsa kevade” juures on tähelepanuväärne tegelaste psühholoogia süvitsi kujutamine, nende sisemonoloogid, tunded, mõtted. Tegevustik toimub kahes riigis, Eestis ja Tšehhis, kuid geograafilisest mitmekesisusest hoopis olulisemal kohal on peategelaste siseelu.

Apsi teine teos on aga keskendunud just nimelt sündmustikule. See meenutab pigem Sin City laadset koomiksit kui peenelt viimistletud karakteriloomet. Peategelased oleksid justkui

mõnest Ameerika põnevusseriaalist kopeeritud. Illusad, sihvakad, eneseteadlikud, pealiskaudsed. Kui esimese teose isiksused on meie igapäevaelus ettetulevad karakterid, siis teise puhul on reaalsusega paralleele juba raskem tõmmata.

„Tähtis kevad”

Antud teose põhisüžeed on keerukas täpselt määratlada. Tegevustik toimub kahes riigis, keereldes kardinaalselt erinevate inimeste ümber. Peaprobleemi või -liinina võib vaadelda erinevaid armastus- ja armumislugusid,

keskkooli lõpukevadet, elu- ja tööolusid võõrriigis, kuid samuti on olulisel kohal filosoofilisemad küsimused elu mõttest ja eesmärkidest.

Apsi suur tugevus on jutustamisanne. Teos on kirjutatud haaravalt ning oskuslikult. Ilmselt on autor oma tööd nautinud. Jutt voolab ning ei muutu hetkekski igavaks. Tuleb ette mõnusa huumoriga kirjeldatud seiku, mis oma piisava tagasihoidlikkusega panevad ka muigama. Ning tuleb mainida, et pole just palju kirjanikke, kelle huumor seda tõesti teha võiks. Mõnes üksikus seigas esineb ilmselt tahtmatut groteski, nii on keskealise daami Taimi mõttemaailm teinekord äärmuslikult naiivseks ja lihtsaks muudetud, samuti on see toimunud Taimi sõbranna Eva kujutamisel. Teose üldine kerge toon muudab sellise kohati esineva lihtsameelsuse aga vastuvõetavaks.

Ilmselt ei ole Aps taotlenud suurt tõsisust ja sügavust. Vaatamata hästi viimistletud karakteritele ning läbimõeldud süžeele kuulub antud teos siiski ajaviitekirjanduse sekka. See on lõbusates toonides ning kergesti vastuvõetav, puudub igasugune raskuse ja rõhuvuse vaim. Vaatamata kurvatoonilise ja nukra sisuga lõpule näib teos kerge ja lihtne. Just seetõttu nimetaksin seda pigem ajaviiteliseks kui tõsisemaks kirjanduseks.

Raamatu suurimaks plussiks ongi oskuslikult ja veenvalt loodud karakterid. Jaan Aps kirjutab usutavalt keskkooliõpilaste omavahelistest suhetest ja mõttemaailmast, kuid sama usutavalt on ta portreteerinud ka pensionieeliku, mitte just kõige intelligentsema ja avarama vaimuga õpetajanna Taimi elutunnetust. Lisaks eelmistele kuuluvad peategelaste hulka ka kahekümnendates eluaastates noormees ja neiu. Kuna peategelased vahelduvad, kohtame erinevaid perspektiive ning vaatenurki – ja nagu eluski selgub, et iseendale ratsionaalseina tunduvad teod ei ole teistele hoopiski mitte nii mõistetavad.

„Hingelõõm“

Erinevalt „Tähtsast kevadest“ ei ole selle teose tegelased nõnda peenelt ja sügavuti välja joonistatud. Nii mõnigi neist on pigem idealiseeritud ja pealiskaudne karikatuur. Oma panuse annab asjaolu, et mitmed neist, peamiselt küll õrnema sugupoole esindajad, on ennekõike vapustava välimuse kui sügava siseeluga. Aeg-ajalt kujutatakse tegelasi liiga lihtsate ning läbinahtavatena, natuke ülepingutatutena. Nii on pisut salapärasena kujutatud Marcus liiga ilmselt „tehtud“ huvitavaks, et ta seda tegelikult võiks olla. Kaunis naine Julia ei oma huvitaval kombel aga mitte mingisugust iseloomu.

„Hingelõõmas“ on esikohal sündmustik, pakutav nauding lugemisest, ajaviitelisus. Seda kinnitab ka raamatu pilkupüüdev kujundus. Raamatu muudavad visuaalselt huvitavaks Joonas Sildre koomiksilaadsed illustatsioonid, mis teosesse suurepäraselt sobivad. Raamat on poolulmeline põnevik, pealiskaudne ja lihtsakoeline. Esikohale seatud põnev sündmustik on nii mõneski episoodis ilmselt „üle võlli keeratud“, kuid siiski jääb mulje, et seda on tehtud pigem tahtlikult.

Taoliste tahtlike hüperboolide tõttu ei julgekski tituleerida teost *camp*-kirjanduseks. Peale lihtsuse ja naiivsuse avaldub seal palju autoripoolset ironiat ja eesmärgipärast lihtsustamist. Susan Sontagi järgi on *camp*-kirjandus tabav seetõttu, et ta on esteetilises plaanis kohutav ja omas žanris ebaõnnestunud, kuid Apsi teos seda pole. Autor ei tundu võtvat oma kirjutamist kuigi suure tõsidusega ning samas ei sunni ta ka lugejale ühtegi seisukohta peale. See on teataval määral *campi* paroodia, mis, olles pidevalt oma tegevusest teadlik, tühistab võimaluse stiilipuhtaks *campiks* muutuda.

Tegevustik koosneb tormilistest sündmustest, mille vahele on põimitud meenutusi, soovunelmaid, teadvusevoolu ja peategelase suuri hingepiinu imeliselt kauni naise pärast. Siiski tuleb tunnistada, et vaatamata pidevale kergele toonile on autor teatavaid osi püüdnud luua veidi veenvamaina kui tegelikkuses

õnnestunud. Nii on raske mõista kogu suure põnevuse ja toimetamise tegelikke põhjuseid. Misjaoks oli kogu möll ja ringitormamine üldse vajalik? Kas seda poleks saanud ära hoida? Puudub sügavam aluspõhi ja rafineeritum struktuur, mistõttu pealtnäha otsitud probleemidega jääb teos veidi infantiliseks ja lihtsakoeliseks. Pärast lugemist ei jäänud ainsatki küsimust ega mõtlemapanevat probleemi ning kokkuvõttes kogu tegevustiku suur kära, tuleleegid ning lõõm pakuvad küll põnevat ajaviidet, kuid kahjuks ei jää tegevustik pikemaajaliselt kuigi eredalt meelde.

Pealkiri "Hingelõõm" peaks ilmselt andma vihje teose ideest, suurest armastusloost. Kuigi tuleb ette palju meenutusi, piinlemisi ja arutlusi tunnete teemal, on seda raske nimetada armastusromaaniks. Peategelane, kes kannatab oma imeilusa elukaaslase kergluse tõttu, ei muutu eriti tõsiseltvõetavaks, kuna austatud naise voorusteks on eelkõige enneolematu ilu ja värskus, jumalannalik välimus, kuid kõik muu – naise kapriisid, tigidus, pahameel, kiuslikkus, rumalus – jätvad temast niivõrd ebameeldiva mulje, et suure armastaja hingepeenad tunduvad rumalatena. Ilmselt ei ole autor piisaval määral suutnud põhjendada tegelast haarava tunde olemust ja sügavust, tema armastus naise vastu jääb pealiskaudseks ning lapsikuks. Kahe täiskasvanu suhe tundub samuti liiga kiivas ja ebavõrdne, et seda eriti tõsiselt võtta. Kuid ehk ilmneb käesoleva armastusloo mõttetera hoopis Milan Kundera kunagi avaldatud mõtte kaudu: *Rumalus ei ole tundmuslik kategooria. Südamele on võõras nii rumalus kui ka arukus. Süda ise on tõenäoliselt küllalt rumal ja seepärast on ta ka rumaluse poolt. Süda, mis on kergluse poolt, tunded, mis eelistavad ilu igasugusele arukusele, leiavad „Hingelõõmast“ küllalt kinnitust.*

Apsi kaks teost

Apsi teoseid lugedes on mõneti kõnekas pidada kinni kirjutamisajast – alustada tema esikromaaniga ning seejärel asuda järgmise juurde. Sel viisil on selgesti tunnetatav kirjaniku enesekindluse kasv, mänguruumi avardumine, piiride laienemine. See avaldub teemades, karakterite loomes, sündmustikus. Kui esimeses

romaanis on tähelepanu eelkõige tegelaste psühholoogial, nende siseelul, isiksustel, siis teises on esikohal põnev sündmustik. Karakterid pole niivõrd nõrgemalt välja joonistunud kui pealiskaudsemalt, autor on tegelaste probleeme ja olemust tagasihoidlikumalt kirjeldanud. Teises teoses on pilt, mida autor üritab meile nähtavaks muuta, loodud hoopis napimate sõnadega kui esimeses, kuid siiski piisavalt oskuslikult.

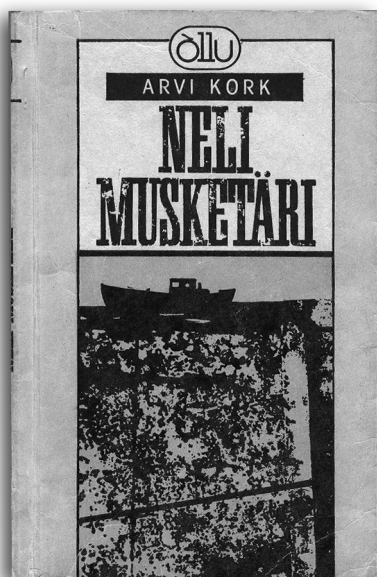
Jaan Apsi tegelaste kohta võib öelda, et tegemist on elust endast võetud erinevate tüüpidega. Nagu on öelnud Gregor Elm ühes „Tähtsat kevadet“ arvustustavas tekstis „Aga kõige pullim on see, et kõik need karakterid on olemas. Nad ongi reaalselt olemas. Näiteks mina leian oma sõpruskonnast iga raamatus esineva inimtüübi, mis teebki lugemise mõnusal, vastikult reaalseks.“ (Sirp, 8.12.2006) Apsi loodud tüübid on päriselt olemas, kuid autori pilk neile tegelastele, see, mida ta nende olemuses rõhutab, on ilmekas. Ta toob tüüpide puhul esile selle kummalise ja iroonilise, mis reaalsuses nende juures ehk märkamatuks ja seletamatuks jääb ning seeläbi paneb ka lugeja endaga kaasa muigama.

Ilmselt pole antud teoste puhul tegu küll tulevase klassikaga, kuid kindlasti on mõlemad raamatud meeldivad ajaviitelised lugemised. Siinkirjutaja annab kohemaid hulgaliselt plusspunkte kõnealuse autori kirjaoskusele, kuna kummagi teose puhul ei sattunud ette haigutamapanevat momenti. Ka puudus kiusatus – kas siis tüütavuse või piinliku ebaveenvuse tõttu – teos nurka visata ning põnevama lugemisvara juurde suunduda.

Mõlemad teosed on kahtlemata huvitavaks ning haaravaks lugemisvaraks, millel miinusena aga enamasti puudub sügavam tasand. Sündmused võtavad liiga suure osa enda alla, et jätta ruumi järelemõtlemiseks. Omas žanris on Apsi looming kahtlemata väga hästi õnnestunud.

Seiklusjutte maalt ja merelt

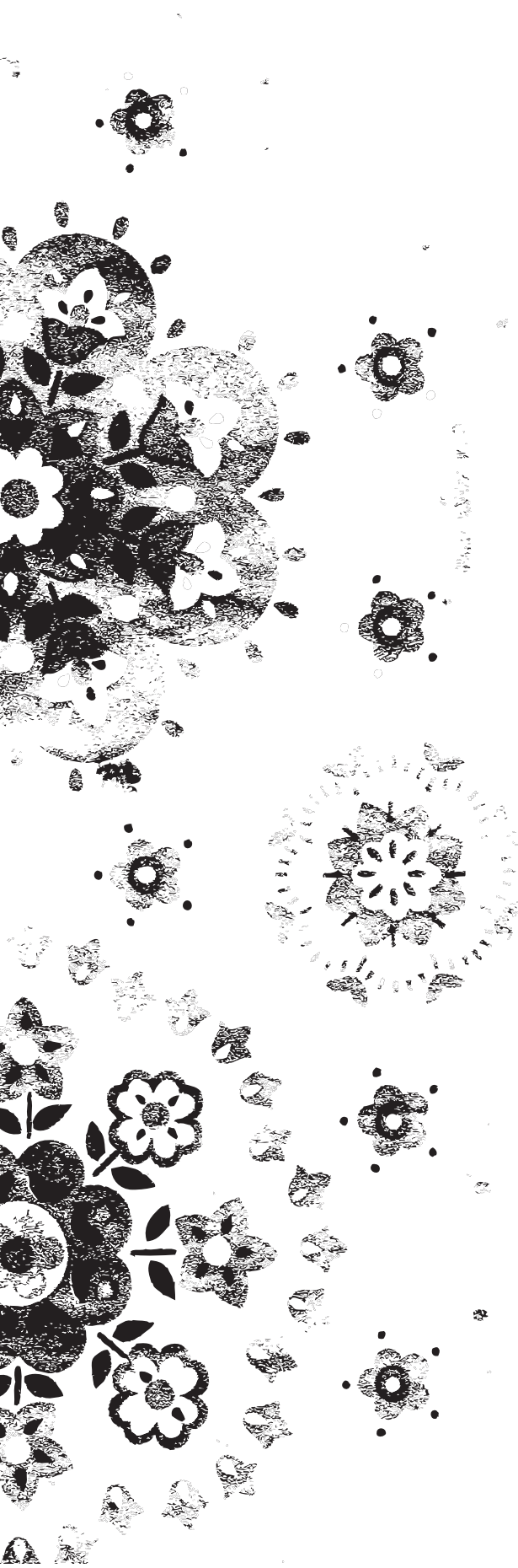
/ Karin Kiisk



Arvi Kork
"Neli musketäri"
Õllu, 1990

Pole just palju neid, kes teaksid väliseestlase Arvi Korgi raamatut „Neli musketäri“. Raamat on küll õhem kui Alexandre Dumas' kirjutatud maailmakuulus „Kolm musketäri“, kuid ei jää seikluslikkusele Dumas' teosele sugugi alla. Seetõttu tahaksingi siin „Nelja musketäri“ Värske Rõhu lugejatele tutvustada.

Kuna raamatu autor on ilmselt paljudele sama tundmatu kui raamat ise, siis alustuseks veidi autorist. Arvi Kork (kodanikunimi Arvi Tinits) sündis 2. detsembril 1927. aastal Harjumaal. 17-aastase koolipoisina mobiliseeriti ta Saksa lennuväe abiteenistusse, mistõttu ta sõjakeerises Saksamaale sattus. Hiljem on ta mõnda aega elanud Rootsis ja seejärel elu lõpuni (1. aprill 1997) Kanadas, kus pikemalt töötas Toronto politseis. Arvi Tinits on küllaltki



kireva elukäiguga mees ja palju tema läbielamistest on jõudnud ka Arvi Korgi nime all kirjutatud raamatutesse. Minu lemmikraamatuks tema loomingus on esikteos „Neli musketäri“, mida pean üheks Korgi õnnestunuimaks raamatuks.

„Neli musketäri“ esmatrükk ilmus 1957. aastal Rootsis. 1990. aastal, kui Eesti kirjandust ei kammitsenud enam nõukogude võimu tsensuur, anti raamat välja ka Eestis. Mina avastasin selle raamatu enda jaoks 1990ndate keskepaigas, olles esiteks lugenud küll ühte teist Arvi Korgi teost, misjärel tekkis huvi autori loomingu vastu.

Miks siis „Neli musketäri“ mulle meeldib ja miks ma seda Värske Rõhu lugejatelegi soovitan? Eesti kirjanduses pole kahjuks palju häid seikluslikke ja põnevaid raamatuid, eriti kui lastekirjandusest täiskasvanumate lektüüri poole vaadata. Aga „Neli musketäri“ on just haarav ja seikluslik. Sedasorti raamat, mida näiteks poistele tavaliselt lugeda meeldib.

Arvi Kork kirjutab minajatustajana enda ja oma kamraadide seiklustest sõjajärgsel Saksamaal aastatel 1946–1947. Ta alustab oma raamatut, tutvustades minajatustajat ja kirjeldades nii-öelda celloona mõningaid peategelasele osakslangenud seiklusi, mis viivad ta senisest sõjajärgse üliõpilase seisusest hoopis Ameerika sõjaväe teenistusse. Seal kohtab ta oma edasisi seikluskaaslasi, kellega koos ollakse teenistuses, käiakse poksiringis, naisi võlumas, joomas ja laaberdamas ning satutakse vähem ja rohkem eluohtlikesse seiklustesse nii maal kui merel.

Raamatu esimesed leheküljed on võib-olla veidi igavad neile, kellele Teise maailmasõja järgne olukord Saksamaal huvi ei paku, kuid juba esimeses peatükis õnnestub minajatustajal Arvil võrdlemisi ohtlikku kakluse sattuda ja seiklused lähevad käima. Edasi astub ta ameeriklaste teenistusse ja saab tuttavaks Poordiuussiga, kes on endine meremees ja tõsine sportlane poksiringis; Aksliga, kes on põgenenud Punaarmeest, ajab naised oma välimusega hulluks ning oskab tänu kavalusele ja rusikatele ikka hakkama saada; ja Tankiga, kelle minevik on salapärane ja kes, nagu autor ise ütleb, on jooma-, naiste- ja naljamees. Autor paneb oma peamisi tegelasi tutvustavaile

peatükkidele Dumas' musketäride nimed. Nii kannab minategelasest rääkiv peatükk alapealkirja *D'Artagnan*, teine peatükk pealkirja *Porthos* jne. Ka edasi võib pealkirjades näha viiteid „Kolmele musketärile“. Prantsuse keel ja Dumas' kasutatud nimed jäävad siiski vaid pealkirjadesse. Korgi raamatus seiklevad ikkagi Arvi, Poordiuss, Aksel ja Tank.

Seejuures moodustavad peategelane (nimetatud ka Tartu Jaaniks ja Rõõsaks) ja Poordiuss omamoodi rahulikuma ja tasakaalukama tegelastepaari, Aksel ja Tank on aga kahtlemata keevavereelisemad ja seiklusaltimad, sattudes seega ka tihedamini pahandustesse. „*Seiske paigal!*“ *kriiskas leitnant. „Kus te olete olnud? Reamees, teie särk on kinni nõõpimata, müts põigiti peas... Ja seersant! Kas teil häbi ei ole purjus kasarmusse tulla? Olete jälle joomas ja kaklemas olnud?“ „Yes, sir...“ jõmises Tangisoss. „Meile tungiti kallale... mitme suure sakslase poolt... naissoost.“* (lk 68)

Peaks mainima, et minu arust on see raamat ka keeleliselt nauditav. Ja mitte seetõttu, et autori keelekasutus on niivõrd lihvitud ja korrektne. Vastupidi! Arvi Korgi tegelased räägivad suupäraseks kulunud kõnekeelt, mõne kõrvaltegelase suhu on pandud murdekeelt: „*Kuradima maidad nihukesed!*“ *vandus Jumpscallera kurjalt. „Sie õpetab teid iesti miestele õlma akkama!*“ (lk 10), kohati ajastuomast slängi, kohati olukorrast tulenevalt inglise ja saksa keelt, mis samuti alati ei klapi kooliõpikutes leiduva grammatikaga. *The lootenant stepped out for a minnit. Took the jeep. Mebbe went ower to the club fer a drink. Ya better talk to me, Mac* (lk 52). Kuid raamatut on ikkagi meeldiv lugeda, sest autori keelekasutus mõjub tema tegelaste suus usutavana.

Arvi Korgi „Neli musketäri“ ei ole Eesti kirjandusloos leidnud suuremat äramärkimist ega tunnustust. Halvustatakse ehk psühholoogilisuse ja tegelaste sügavama avamise puudumist, kuid unustatakse ära, et omas žanris võiks seda raamatut kahtlemata lugeda üheks tugevamaks teoseks Eesti kirjanduses. See on seiklusromaan, mis on kirja pandud nauditava, kaasahaarava, reportaažliku jutustamisviisiga, tegelased on jõulised ja elulised. Tempot maha võtvaid ja igavust tekitavaid kirjeldusi sellest raamatust suurt

ei leia, ettetulevad seiklused ja tegelaste omavaheline kõne pakuvad nii pinget kui huumorit. Autor oskab niivõrd osavalt jutustada, et kuigi juba suhteliselt raamatu algupoole vihjatakse võimalikule halvale lõpule, tabab see lugejat ikkagi kuidagi ootamatult ja hingeminevalt. Ehk just see osalt traagiline lõpp lisab teosele sügavust ja paneb lugeja mõtlema ka sellele, mida need seiklejad, need eestlastest musketärid oma noores eas läbi olid elanud. Siinkohal tasuks märkida, et raamatu lõpus saab minajutustaja alles 20-aastaseks!

Arvi Kork oskab meeste kirjutada (mis ei tähenda, et ka seiklusjutte armastavad tüdrukud „Neli musketäri“ lugeda ei võiks). Mõnuga ja värvikalt jutustab ta oma kangelaste seiklustest. Lihtsalt, meeldejäädvalt ja põnevalt, ehk võibolla veidi kraadelikult hooplevalt, kuid siiski täiesti usutavalt. Tema tegelased kuuluvad nende eesti meeste hulka, kellel jätkub jõudu ja mõistust, et ellu jääda ja hakkama saada ka väga keerulistel aegadel. Hoolimata mõningatest veidi negatiivseina mõjuvaist elupõletajalistest joontest on Korgi raamatu peategelased siiski positiivsed kangelased, kelle seiklused lugejat niivõrd haaravad, et raske on raamatut käest panna enne, kui see läbi loetud saab. Olen „Neli musketäri“ soovitanud nii mõnelegi tuttavale lugemiseks (sealhulgas, tõsi, suuremalt jaolt meessoost isikutele) ja tuleb tunnistada, et raamat on alati kiidusõnadega tagasi antud.

Kui kellelgi peaks tekkima huvi, kuidas Arvi Korgi raamatukangelaste prototüübid päriselus välja nägid, siis soovitan üles otsida 1999. aastal ilmunud Hellar Grabbi raamat „Tulgu uus taevas. Mõtteid viiekümnest kirjanikust“, teha see lahti leheküljelt 145 ning sealt vaatavadki teile fotol vastu särgid seljast visanud Tank, Rõõsa, Aksel ja Poordiuss!

Ilusa kirjanduse kaitseks

/ Tagarida

Ilus kirjandus, mida iseloomustab sügavama ja püsivama, ajatu väärtuse olemasolu tekstis, tundub olevat üha enam taandumas agressiivsuse, tähelepanuvajaduse, argiolustiku lihtsustatud ning ebaeenva kirjelduse või kerge ajaviitelisuse ees. Ajuti on seda kurb, ajuti aga ärritav märgata. Misjaoks nõnda palju kära ning staaritsemist? Selle arvelt jääb peitu, ehk isegi kadunuks kirjandus, mida siinkirjutajad nimetaksid tinglikult ilusaks kirjanduseks.

Ainuliselt kehtestamise tahte asemel on meil aga tagasihoidlik soov pelgalt Apöörata tähelepanu reeglina vaikselt varjus asuvale kirjandusele, mis tundub justkui vaeslapse kombel peitu jäävat suure kära ja möllu taha. Mis on ilus kirjandus, kus on tema koht ning milleks see üldse, püüame käesolevas tekstis mõista ja lahti seletada.

Ilusale kirjandusele on iseloomulik, et tema pealispinna all on võimalik tajuda üldinimlikku igavikulisust, mis kõnetab lugejat igast ajastust. Ilus kirjandus asetseb oma kujundite ning tunnetusega kõrgemal argistest olmeprobleemidest. Ometi ei tähenda see, et ta neisse ei lasku – ilmselt on maailmas vähe kirjandust, mis argiolustikku väldiks. Ja ega ei peakski. Kuid ilus kirjandus on see, mis pelgalt ei kirjelda nähtavat, vaid suudab luua ka kõrgemate tähendustega sfääri, sümboleid või nende süsteemi, tuua esile teatav lüli argise reaalsuse ning vaimse tasandi vahel, mis tavaelus tihti märkamata jääb.



Ilus ei ole üksnes õrnroosa ja helge. Reeglina ongi ebamaiselt kaunis liiga naiivne või lihtsalt liiga hea, et olla tõsi, et teda saaks tõeliselt ilusaks nimetada. Seda mõistagi kirjanduses, kuid samas ei saa muidugi eitada taolise nähtuse avaldumist elus eneses. Tegelikkuuse võigastes olukordades avaldub ilusa kirjanduse olemus ehk isegi tugevamalt, sest kannatuses peitub ilu, reeglina on just kannatus see, mis toob esile millegi või kellegi tõelise palge. Lisaks sisulisele kaunidusele on tabava metafoorika ja tundliku sõnakasutusega võimalik luua esteetiliselt sugestiivset teksti. Ilu peitub seal, kus sõna ja vorm kokku sobivad, mille tagajärjel moodustub n-ö omaette poeetiline maailm. Kahtlemata on väga oluline, et tekkinud maailm ka usutav oleks, selle sisemine loogika paika peaks. Inetuses ja valus võib peituda rohkem ilu kui õnnelikus lõpus. Ilmselt juba sellepärast, et kannatus jätab sügavama jälje kui suur õnn. Kuid olulisim on siiski, et teos suudaks haakuda rohkema kui lähikontekstiga – et see jääks lugejasse elama. Tekkinud seosed ei puuduta sel juhul vaid fiktsionaalset maailma, vaid üldinimliku tasandi kaudu ka lugejat ennast.

Kirjandus on viibimine tähenduste, sümbolite ja metafooride maailmas, millele kargises (suhtlus)keeles ei pöörata suuremat tähelepanu. Seeläbi avaldubki tema autonoomia ja ülemuslikkus argisuse ees. Juba see on põhjus, miks soovida kirjanduselt midagi rohkemat ning suuremat kui elu ise. Meid ümbritsev argisus ja hallus ununeb tugeva kirjandusteose võimsasse maailma sukeldudes. Ilus ja veenev kirjandus on see, mis võib igavast ning tähendusteta argipäevast eemale kanda. Suur osa ilust peitub aga sõnastuse ja väljenduse taga.

Noortepärane ropendamine ning vahva släng on teretulnud üksnes konteksti sobides. Kindlasti pole aga taoline keelekasutus hetkemoest suuremaks väärtuseks, kui teda kasutatakse ülepaisutatult ning eelkõige sooviga tähelepanu pälvida. Inetut keelt saab kirjanduses ilusaks nimetada vaid siis, kui see tuleb sundimatult ning sobilikult, ülepaisutamata ning suudab lugejat oma kohalolu vajalikkuses veenda. Ilmselt on aga obstsöönsustega liiga kerge negatiivse tähelepanu osaliseks saada – ja seda mitte vaid konservatiivse pilgu all.

Meid enesesse haaranud kirjanduslik maailm on üles ehitatud sõnadele ning on oluline, et need ehituskivid oleksid väärtuslikud, läbimõeldud ning sobivad. Sõna ei ole vahend, millega üksnes rünnata ja lõhkuda, sõnaga saab luua midagi märksa ülevamat. Kirjandus hoiab sõnu elavalt kasutuses ning talletab keelt, milles ta loodub.

Reeglina tekib hingestatum teos, kui kirjanik on suhtunud oma töösse siiralt. See tähendab, et autori eesmärk ei ole lugejale imponeerida, vaid väljendada n-ö hingest tulevat. Kaasajal – kuid ilmselt mitte ainult – on liiga palju artistlikku

kära, enese näitamist ja müümist, pelka tähelepanuvajadust, tühja müra, mille sisse võivad püsivamad väärtused kaduda. Veel enam, taoline lärm ilmselt hirmutab ning muserdab tagasihoidlikumaid loojaid, kel aga oma vaikse häälega ehk oleks ilmale hoopis rohkem teatada. Kuigi kunst ja enesereklaam on tihti teineteisega lahutamatult seotud, kipub pähe mõte, et kaasaja eriti kiires, pealiskaudses ning kergeid väärtusi ülistavas ühiskonnas jääb süvitsiminev ning püsivamaid väärtusi kandev kirjandus suuresti tähelepanuta.

Ilmselt on üsna piiratud mõtteviis taolises käitumises vaid kaasaega ja hukkaläinud Inoorust süüdistada. Teadupärast olid noored juba Rooma riigis hukas ning kaasaeg alati kardinaalselt erinev kõigest varasemast. Seega pole ka praegune seis midagi uut. On fakt, et mass pole iial suutnud läbi näha säravast pealispinnast ega ka käratsevast staaritsemisest. Ta on alati eelistanud ettekirjutusi ning näpuga osutamist iseseisvale süvenemisele. Ilmselt on näiteks lihtsam lugeda teatava Brasiilia autori romaanideks nimetatavaid kli eekogumikke, kui oma peaga mõelda. Ilmselt ongi loomulik, et terad eralduvad sõkaldest alles aja jooksul ning liiga suur ja üha kasvav pealiskaudse kirjanduse hulk on igati normaalne nähe.

Ilu on ajatu, nõudmata mingeid seletavaid kontekste või kommenteerivaid lisanüansse, ta seletab end ise oma olemuse ja sellest looduva tunderõhu kaudu. Ja ilu on mõistagi vaataja silmades. Kuid see on reeglina siiski harmooniline ning konteksti sobiv. Samasugune tasakaal sisemises loogikas muudab ka kirjanduse kauniks. Sisu ja vormi harmoonia.

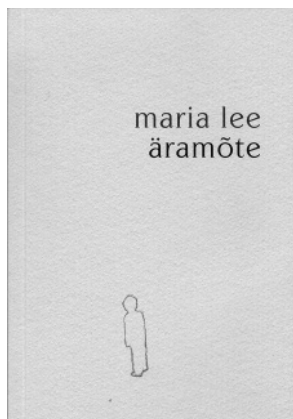
Palju on pealiskaudset, kli eelikku kirjandust, mis küll ilusat ja üllast mõtet väljendades jääb sügavuselt puudulikuks. Bestsellerid, mille lihtne ja roosiline maailm suudab hetkeks rebida välja valusast reaalsusest, ei suuda anda tuge edaspidiseks ja põhjendatud mõtet hilisemaks eluks. Bestseller on kui valuvaigisti, mille toime (lugemise) lõppedes naaseb kogu maailmavalu. Ilusa kirjanduse tunnuseks ehk ongi selle kestev mõju, väljenduv idee, mis võib saata veel palju aastaid, võimalik, et kogu elu. Sest selle kaudu on võimalik jõuda tähenduslikumate avastusteni, seda nii enese isiku kui ka üldisemate arusaamade ning nähtuste kohta.

Kas eelpool esitatud poolabstraktne määrang manas igale lugejale erineva teose silme ette, kinnitades veel kord ilu vaataja silmist tulenevat loomust, või andis mingisuguse kitsama piirangu meie nägemusest ilusale kirjandusele, jääb aga siinkohal lahtiseks.



Maria Lee

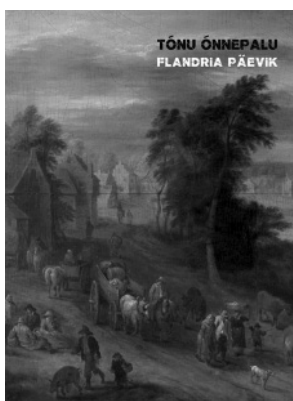
„Äramõte“



Tahaks öelda, et see raamat ongi täpselt selline, nagu peab olema noore luuletaja esimene kogu. Taoline, milles peab rääkima kõigest. Tead küll, mida see tähendab – mitte kõigest, vaid Kõigest. Aga mitte uduseks kulunud õhkamise, vaid elegantse enesekeskusega (ka illustratsioonid on teoses autori enda tehtud). Maria Lee kirjeldab maailma väikeste üksikasjade abil või siis kasutab sõnu, mis on üle keskmise mälupulga mahutavusega. Näidet? *Ma suudlen tuld, sest ei julge / püstolit suhu suunata, / ja suitsetan ära su viimased kibedad sõnad.* Maria Lee räägib ainult sellest, mille üle ta on pikalt mõelnud ja mida ta on ise tundnud. Kui olla veel kilomeetrite kaugusel varakeskealiste küpsest skepsisest, aga maha rüüpanud hilispubede paatose, siis pole viimases lauses öeldu mitte vabandus, vaid vahend. Jah, ja sa tahadki Maria käest teada, mida temal öelda on. Äramõtle!

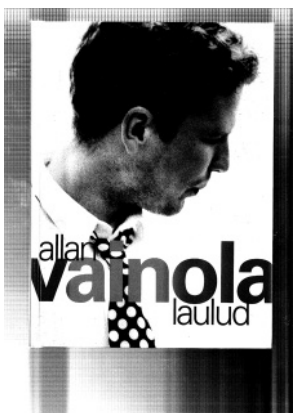
Tõnu Õnnepalu

„Flandria päevik“



Kõigepealt taasiseseisvus Eesti Vabariik. Kroon oli just kasutusele võetud, Nõukogude tankid koos muu militaarpuudiga oli Eestist veel välja viimata. Eesti rahvas võttis sihikule kapitalistliku heaoluühiskonna ja hakkas püüdlema euroopalikku kultuuri. Ühtäkki ilmus kuskilt Emil Tode nimeline proosakirjanik, kes kirjutas, et koduküla on Pariisi kõrval väga hall. Romaan „Piiririik“ hakkas tähistama ekssovjettide mahajäämist lääneilmast ja teos sai kiiresti tuntuks kodus ja võõrsil. Aastaid hiljem tuli Anton Nigov ja ütles, et tema ongi Tõnu Õnnepalu, kes oli kunagi Emil Tode. Nüüd ütleb Tõnu Õnnepalu ise ka sõna sekka, jutustades meie euroopalinna lähistel asuvast Flandriast, selle keelest ja ajaloost, aga sisse murravad ka kodused teemad. Mis on Euroopa ja mil moel me seal oleme, seda on sul võimalik koos Tõnu Õnnepaluga väga nauditaval kujul lahti mõtestada.

Allan Vainola laulud



Sõpruse Puistee? Vennaskond? Alumiinium, Sinu Sädelev Sõber? Metro Luminal? Kindlasti hakkas peas kummitama läbisegi mitu rabavalt ilusat ja romantilist viisi. Kõiki neid liidab eesti popmuusika viimase kümnendi fenomen Allan Vainola. Raamatu vahelt leiab koos kitarrinootidega aastatel 1987–2007 eetrisse lennanud Vainola lööklaule. Lisaks on see raamat omamoodi monument ühele ajastule, mis hakkab läbi saama – kaheksakümnendate ja üheksakümnendate hõng, vene tsiklid, öised laternad, lonks peeti öise suvetaeva all ja kõik taoline romantiline kraam aga elab edasi, Allan Vainola anne kannab need edasi tänasesse päeva. Ja tema uuedki tegemised arenevad positiivselt. Äsja liitus Vainola uue ansambliga, mil nimeks Kelder. Edasi järgmistele raamatutele poole!

Epp Petrone

„Roheliseks kasvamine“



Eesti esimese perioodilise Rohelise Trükisena ei saa Värske Rõhk jätta tähelepanuta seda, kui ilmub meiega hingesugulust omav teos. Ümbertöötletud paberil on Epp Petrone kirjutanud roheliseks saamise kasvuraskustest ja vajalikkusest. „Roheliseks kasvamine“ üritab avada võimalikult paljude inimeste silmi. Ilmselt on vältimatu see, et igäüks meist peab hakkama vähendama oma ökoloogilise kinga numbrit. Et mis mõttes? Vihjeks nii palju, et autor soovib ise oma raamatut pigem laenutada raamatukogust või osta üks teos mitme peale. Töötame siiski autorile vastu ja kutsume üles täistuuridel tarbima. Tarbima selgepilgustele ja innustavate inimeste kirjutisi.

Sisukord / nr 13

Luule

Eda Ahi: 6

kriips: 14

Kristjan Haljak: 22

Aimar Haavik: 29

Lee Rajando: 32

Margus Räst: 35

Proosa

Jaan Aps: 38

Maarja Paesalu: 42

Hannes Sarv: 45

Edvin Aedma: 52

Eliina Korts: 57

Kristin Orav: 61

Maarja Rand Elada ja/või kirjutada: 62

Arvustused

Mihkel Truman Kurbliku amööbi kolm pihtimust: 68

Helen Kirsipuu “Üheksas elu” kutsub hinge tagatubadesse: 71

Martin Udevald

Psühholoogiline eneseabi käsiraamat noorukieast lahkujale: 74

Piret Pöldver Apsi kaks teost: 77

Karin Kiisk Seiklusjutte maalt ja merelt: 80

Tagarida Ilusa kirjanduse kaitseks: 83

Järgmises numbris:

Hanna Kangro

Johanna Ross

Janika Ots

Brita Melts

Rasmus Miller



"Tolmunud raamatu"

rubriik ootab kaastöid –

kirjuta meile oma põnevatest leidudest

eesti kirjanduses



Värske Rõhu kaaned on trükitud FSC-sertifitseeritud paberile Arctic the Volume ja sisu 100% ümbertöödeldud paberile Cyclus Offset looduslike õlide ja vaikude baasil valmistatud värvidega © Ecoprint.